

LANDSKAP TRÄDGÅRD JORDBRUK
Rapportserie

Föräldrars attityder till barn och ungdomars uppväxtmiljö, risker och olyckstillbud på lantbruk

---

Kerstin Nilsson
Arbetsvetenskap, Ekonomi och Miljöpsykologi, SLU Alnarp

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

Rapport 2009;11
ISSN 1654-5427
ISBN 978-91-86197-25-4
Alnarp 2009

Förord

Utifrån resultaten i denna undersökning kan föräldraskapet till barn på lantbruk kunna liknas vid att vara förälder till Ronja Rövardotter som hela tiden övar sig på att akta sig från att trilla ned i Helvetesgapet. Det tycks i många fall kräva större ansvarsfullhet av föräldrar till barn på lantbruk än av andra föräldrar eftersom barnen växer upp i en många gånger mycket farlig hemmiljö som ibland tycks styras utifrån familjeföretagets förutsättningar och ramverk. Denna rapport är en sammanställning över föräldrarnas vittnesmål som förhoppningsvis kan hjälpa till att sprida kunskap och ligga till grund för olika insatser för att minska risker och olycksfall bland barn och ungdomar på lantbruk

Särskilt stort tack till alla de föräldrar som så generöst har ställt upp, skrivit och berättat om sina upplevelser av föräldraskapet i lantbruksmiljö.

Ett stort tack till Stiftelsen Lantbruksforskning som har gett ekonomiskt stöd för studiens genomförande.

Tack även Ni regionala och lokala chefer inom LRF samt tidningen Land Lantbruk som hjälpt till att förmedla uppropet om att få in berättelser till studien.

Alnarp 2009

Kerstin Nilsson

Universitetsadjunkt
Arbetsvetenskap, Ekonomi och Miljöpsykologi.

Innehållsförteckning

Inledning	7
Syfte	8
Rapportens uppbyggnad	8
Metod och urval	9
Teoretiska utgångspunkter	10
Olycksrisk bland barn och ungdom	10
Föreskrifter för barn och ungdomars arbete	14
Beteende och attityder till risker och olycksfall inom lantbruket	15
Föräldrars attityder till uppväxtsituationen på lantbruk	19
Platser, tillfällen och tider med störst risk på lantbruket.	19
Maskiner och trafiksituationer	20
Risker vid hantering av djur	22
Barnens kompisar och syskon	23
Säkerhetsåtgärder för att minska riskerna på lantbruket	25
Säkerhetsåtgärder vid hantering av djur	26
Säkerhetsåtgärder vid maskiner och trafik	26
Andra säkerhetsåtgärder på lantbruket	28
Hur föräldrarna lär sina barn och ungdomar riskmedvetenhet i lantbruket	29
Positivt och negativt med boende på lantbruk	31
Betydelsen av barnens engagemang i lantbrukets arbetsuppgifter	32
Uppväxt och könets betydelse för säkerhetsattityden hos föräldrar	34
Farligare eller säkrare på dagens lantbruk	36
Sammanfattande diskussion utifrån lantbrukarföräldrars beskrivningar	37
Platser, tillfällen och tider med störst risk på lantbruket.	37
Säkerhetsåtgärder för att minska riskerna på lantbruket	38
Hur lärde föräldrarna sina barn och ungdomar riskmedvetenhet	40
Positivt och negativt med boende på lantbruk	41
Betydelse av bakgrund och genus för säkerhetsattityden hos föräldrar	42
Slutsats	44
Referenser	45

Inledning

”Det är ju mycket farliga saker i ett lantbruk så man vet aldrig vad som kan hända!” så sa en pappa vid en av intervjuerna som ligger till grund för denna rapport. Citatet beskriver vad flera av föräldrarna vittnar om kring sina barn och ungdomars vardag och uppväxt på lantbruket. Att lantbruket är olycksdrabbat har vi bland annat kunnat läsa i olika tidningsrubriker: *”Koattack – far och son till sjukhus”* (Aftonbladet, 2008). *”En ung kvinna skadades när en potatisupptagare plötsligt välte”* (HD, 2008). *”17-åring skadad i fyrhjulingsolycka”* (Sydsvenskan 2008). *”Fyra barn har nu dött i olyckor inom jord- och skogsbruket under 2006.”* (Kvällsposten 2006).

Lantbruk är väldigt speciellt genom att samtidigt vara boende- uppväxt- och arbetsmiljö. De flesta av oss bär troligen med sig en bild av uppväxten på en gård på landet som väldigt idyllisk och fridfull. Som att bo i ett paradiset nära naturen med lekfulla kalvar, föl, lamm och kattungar och med äventyret alltid lockande runt hörnet i form av spännande kurragömmaställen och höbärgning med traktorn. Berättelserna om Emil i Lönneberga och Bullerby barnen hjälper till att bygga upp denna idylliska bild i våra sinnen. Denna bild är sann och kan säkert också bekräftas av många barn och ungdomar som bor på en lantgård. Dock ska man inte glömma att lantgårdar också är effektiva företag med i de flesta fall tekniskt avancerade och vådliga maskiner. Under åren 1997-2007 dog 155 personer i arbetsolyckor inom skogs- och lantbruk vilket gör denna sektor till Sveriges farligaste arbetsplats (Arbetsmiljöverket, 2008). Detta medför att barn boende på lantbruk har sitt ”hem” på en högrisk arbetsplats och många av barnen deltar även aktivt i sysslorna på gården. I september 2008 dömdes två lantbrukande föräldrar till villkorlig dom och dagsböter för ”vållande till kroppsskada” enligt 3kap.8§ i brottsbalken eftersom de tillåtit två flickor, 13 och 15 år, att själva klyva ved med en hydraulisk vedklyv vilket resulterat i att 15 åringen förlorat fyra fingrar (Hovrätten för Västra Sverige, 2008).

Det finns cirka 75 000 jordbruksföretag i Sverige och det är 2,7 procent av Sveriges befolkning som är heltidsförvärvsarbetande inom jordbruket och dess binäringar (SCB, 2007; Jordbruksverket, 2008). Därtill kommer alla de som driver sitt jordbruk vid sidan av annat förvärvsarbete eller hjälper till vid sidan av sitt förvärvsarbete på make eller makes jordbruk och på sina föräldrars gårdar. I en studie av Lundqvist & Alwall Svennefelt (2008) framkommer att 87 procent av 7-18 åringarna som bor på ett lantbruk deltar i arbetet. Av dessa utförde hälften arbetsuppgifter varje vecka och 13 procent varje dag. Att dagligen delta i arbetet på lantbruket blev vanligare med stigande ålder. De vanligaste arbetsuppgifterna var utfodring, ströhantering och djurhantering, men även att klippa gräs, rensa ogräs, att utföra manuellt skördearbete eller klippa buskar. I undersökningen framkom också att 12 procent av 11-13 åringarna körde traktor (Lundqvist & Alwall Svennefelt, 2008). Det förekom även andra typer av arbetsuppgifter vilket inte är i linje med lagstiftning/föreskrifter. Det förekom också att barn 7-13 år gjorde underhållsarbete på maskiner, pressade hö/halm, potatissättning med maskin, sortering av potatis, arbetade med spannmålshantering, verkstadsarbete och högtryckstvätt.

Arbetsplatser inom jord- och skogsbruksnäringen är fyllda med faror och risker vilket visar sig i att de tyvärr är mycket väl representerade i ohälsostatistiken i förhållande till andra ar-

betsplatser. Troligen hade dessa arbetsplatser varit omgärdade med höga staket, förbuds- och varningsskyltar om det inte samtidigt varit ett hem för en barnfamilj. Barn och ungdomars sjukdom och dödlighet till följd av skador är inte slumpmässigt fördelat över områden och individer. De barn som lever, förflyttar sig och leker i de mest utsatta miljöerna löper också större risk att skadas (SOU 2002:68). Gårdar, jord- och skogsbruk är miljöer som i flera undersökningar har framkommit som särskilt utsatta för olycksfall och skador (Lundqvist, 1996). Även om dessa miljöer är arbetsplatser som står för en stor del av de rapporterade arbetsskadorna pekar forskningen på att rapportering i denna sektor är undermålig. Pinzke & Lundqvist (2006) studerade arbetsolycksfall i jord- och skogsbruk 2004 och konstaterade att antalet olycksfall i de deltagande jord- och skogsbruken var cirka 5000, medan antalet anmälda olyckor till Arbetsmiljöverket var cirka 400. Det är alltså endast cirka 8 procent av de inträffade arbetsskadorna som framkommer i den officiella statistiken från denna sektor. Av de olyckor som inträffade under 2004 inom jordbruksverksamhet drabbade 32 procent en familjemedlem och 70 procent av alla olycksfall inträffade på gårdar med djurproduktion (Pinzke & Lundqvist, 2006; Pinzke & Lundqvist, 2007). Möjligen finns det även en underrapportering angående incidenser och skador som drabbar barn och ungdomar som bor på jord- och skogsbruk. De skador som barn och ungdomar råkar utför leder olyckligtvis i en del fall även till döden. Östberg (1997) visar i en studie utifrån det totala antalet avlidna i Sverige mellan 1980-86 att det främst var barn och ungdomar till lantbrukare som dog av olyckor. Det är därför viktigt att studera barn och ungdomar som bor och lever på lant- och skogsbruk samt deras familjer för att finna strategier för ett preventivt olycksfallsarbete för denna grupp.

Syfte

Det övergripande syftet med detta projekt är att studera föräldrars attityder till sina barns vardagsliv och olycksrisker på lantbruket. Vilka platser, tillfällen och tider är det störst risk för barnolycksfall på lantbruket? Har föräldrarna infört några säkerhetsåtgärder och regler? På vilket sätt lär föräldrar sina barn riskmedvetenhet på lantbruket? Vad är positivt och negativt med boende på lantbruk? Upplever föräldrarna det som betydelsefullt att barnen är engagerade i lantbrukets sysslor? Anser föräldrarna att det är farligare eller säkrare på dagens lantbruk?

Det kunskapsunderlag som tas fram i projektet avser att lyfta fram lantbrukarbarns specifika uppväxtmiljö på agendan samt vara ett underlag för diskussioner, information och rådgivning för att skapa säkra levnads- och arbetsförhållanden inom lantbruket.

Rapportens uppbyggnad

Nedan följer en redogörelse av de metoder och den urvalsgrupp som ingick i det forskningsprojekt som ligger till grund för denna rapport. Därefter följer en teoretisk genomgång av olycksfall och risker bland barn och ungdomar, föreskrifter kring barn och ungdomars sysslor samt beteende och attityder till olycksfall och risker på lantbruket.

Den läsare som främst är intresserad av vad föräldrarna till barn på lantbruk beskrev och berättade rekommenderas att gå direkt till avsnittet ”Föräldrarnas upplevelser och attityder till uppväxtsituationen på lantbruk” där resultaten från analysen av föräldrarnas berättelser och intervjuer redovisas. Därefter följer en sammanfattande diskussion utifrån analysresultaten i förhållande till det som tagits upp i den teoretiska genomgången vilket avslutas i en slutsats.

Metod och urval

Detta projekt avser att studera föräldrars attityder till sina barn och ungdomars vardag på lantbruket. För att studera detta är en kvalitativ metod att föredra där man kan gå in och studera frågan mer på djupet i en ansats att nå problemens kärna, framför en kvantitativ ansats där datamaterialet blir mer generellt. Den kvalitativa metod som användes för att samla in forskningsbar information från föräldrarna var berättelser skrivna av föräldrar till barn på lantbruk samt semistrukturerade intervjuer.

I det första skedet av datainsamlingen eftersöktes berättelser från föräldrar om hur de såg på sina barns vardag med att bo och växa upp på lantbruk vilket är en av Sveriges mest olycksdrabbade arbetsplatser. Önskan var att få in berättelser från hela landet för att få en geografisk spridning på lantbruken. Den metod som efter övervägande först valdes för att samla in berättelserna var Frågelista. Frågelista är en etnologisk metod som använts av etnologer och folklivsforskare i Sverige sedan de första decennierna av 1900-talet (Hagström & Marander-Ekelund, 2005). Frågelista är en datainsamlingsmetod där individer i löpande text utifrån en lista eller brev med temaområdet och frågor kring detta får inspiration, uppslag och instruktioner till att berätta om sina egna åsikter, minnen, erfarenheter och värderingar. De insamlade datan blir därmed självbiografisk eftersom det inte finns någon mellanhand som vid exempelvis intervjuer utan meddelaren bestämmer själv hur och vad som ska lyftas fram i berättelserna. För att locka människor till att skriva ned sina berättelser vid frågelista är det inte ovanligt att meddelarna lockas med incitament och någon typ av ersättning (Hagström & Marander-Ekelund, 2005). Datainsamlingen till denna studie utformades som en tävling där de meddelare som sände in sina bidrag deltog i en utlottning av tidningsprenumerationer, biobiljetter samt Trisslotter. För att nå föräldrar till barn på lantbruk förmedlades frågelistan på tre sätt (se frågelistan i bilaga 1). Först lades frågelistan ut i branschtidningen Land Lantbruk. Sedan sändes frågelistan tillsammans med ett följebrev genom e-post ut till LRF anslutna lantbrukare via LRF:s regionala medlemslistor. Frågelistan delades också ut med en muntlig uppmaning vid LRF Ungdomens årsmöte. Efter tre månader avslutades berättelseinsamlingsperioden och tävlingen. Alla berättelser var mycket informativa och några hade även illustrerat sina berättelser med fotografi.

En nackdel med metoden Frågelista kan vara att individer upplever metoden som ”vag” och att det är svårt att komma igång och verkligen veta vad forskaren är ute efter utan att missförstå syftet. En del kan uppleva att det är svårt att uttrycka vad de vill ha sagt i skrift eller ha svårt för att stava och därför drar sig för att skriva ned sina berättelser (Hagström & Marander-Ekelund, 2005). Det är vanligt att forskare använder intervjuer tillsammans och som ett komplement till frågelista vid insamling av material och kunskap om ett ämne eller tema

(Hagström & Marander-Ekelund, 2005). För att förtydliga vissa uppgifter som framkom i berättelserna och eftersom det endast inkommit elva berättelser när insamlingsperioden var slut beslöts det att komplettera datamaterialet med intervjuer för att uppnå en informationsmättnad. Genom LRF:s kommungruppsordförande och snöbollsurval erhöles namn på lantbrukande föräldrar. Dessa kontaktades och tillfrågades om de ville ingå i studien. Totalt genomfördes tio semistrukturerade telefonintervjuer med lantbrukande föräldrar geografiskt spridda över hela landet. Vid intervjuerna användes frågelistan som intervjuguide och därför sammanfördes resultaten från berättelserna och intervjuerna i databank. Även de intervjuade föräldrarna deltog i utlottning av premierna i berättartävlingen. Det insamlade datamaterialet analyserades därefter genom fenomenologisk metod. Analysen visade på de grundtankar som återkom och var karakteristiska i berättelserna. Utifrån dessa utkristalliserades och sammanfogades teman ur berättelserna. Dessa teman eller strofer lyfts fram och redovisas tillsammans med några beskrivande citat i rapportens resultatdel nedan samt avhandlas vidare under rapportens diskussionsdel.

Det slutgiltiga urvalet i studien bestod av sju män och tretton kvinnor, det vill säga tjugo föräldrar vilka sammanlagt representerade cirka femtio barn i åldersintervallet sex veckor till 17 år. Det var två män och nio kvinnor som sände in berättelser, medan fem kvinnor och fem män blev intervjuade. En av kvinnorna som deltog i intervjuerna hade även sänt in en berättelse. Eftersom berättelsen och intervjun inte innehöll samma information togs både intervjun och berättelsen med i analysen. Analysen kom därför att göras med tjugoen datamängder trots att det endast var tjugo informanter. Föräldrarna var spridda över landet från Umeå i norr till Trelleborg i söder och bedrev lantbruk med produktionsinriktning varierande av nöt, svin, får, häst, höns samt växtodling och skog. Lantbruken bedrevs på heltid av minst en av föräldrarna i samtliga fall, utom ett.

Teoretiska utgångspunkter

För att skapa ett underlag och förståelse inför detta projekt föregick skapandet av frågelista/intervjuguid av en litteraturstudie angående olycksrisk bland barn och ungdomar i lantbruksmiljö, hur föreskrifterna ser ut kring barn- och ungdomsarbete i Sverige samt kring beteende och attityder till olyckor och risker inom lantbruk. Nedan följer en övergripande genomgång av dessa områden.

Olycksrisk bland barn och ungdom

Utifrån sökning i Samsök¹ tycks området risker och hälsoprevention för barn och ungdom inom lantbruk inte vara så väl beforskat (se sökresultat i bilaga 2). Det kan uppfattas märkligt då barn och ungdom inom lantbruk tycks vara en förhållandevis utsatt grupp i samhället.

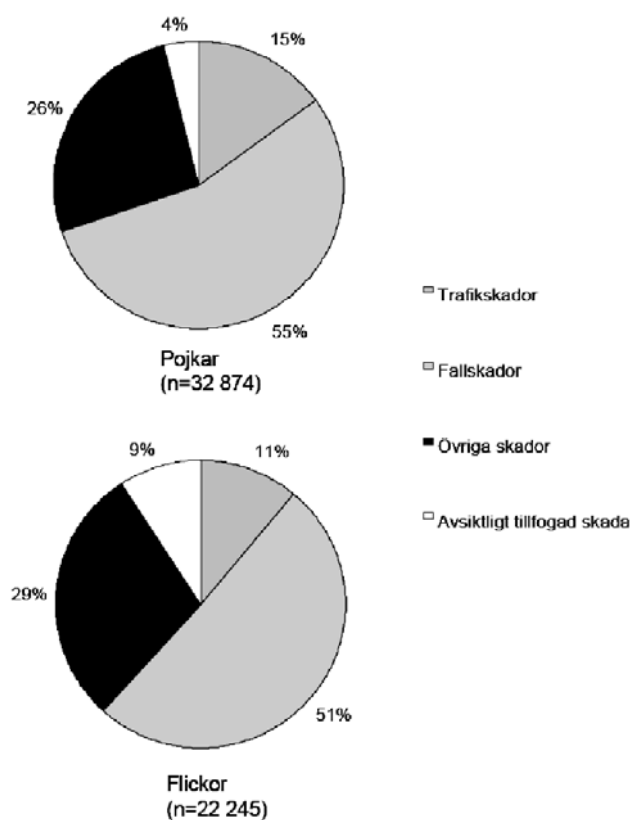
---

¹ Samsök är en sökmotor dit Sveriges forskningsbibliotek och databaser är kopplade för att ge en samlad tillgång till elektroniska resurser.

Enligt FN:s Barnkonvention om barns rättigheter (artikel 3 och 6) ska barnens bästa komma i första rummet vid alla åtgärder som rör barn och de länder som skrivit på konventionen ska göra sitt yttersta för att säkerställa barns utveckling och överlevnad (UD, 2006). I Barnsäkerhetsdelegationens slutbetänkande (SOU 2003:127) beskrivs betydelsen av att öka barn och ungdomars säkerhet och utveckling. För att göra detta behöver man veta vad som utgör ett hot mot barns och ungdomars säkerhet och utveckling. Säker och utvecklande miljö för barn och ungdom innebär inte att undanröja alla risker utan istället att kunna kontrollera de risker som utgör hot mot deras hälsa och välbefinnande så att de tryggt kan leka och vistas i olika miljöer (SOU 2003:127).

Skador som föranledde vård i slutenvård i åldersgruppen 0-17 år 1998-2000 var orsakade av fall följt av övriga skador, trafikskador och avsiktligt tillfogad skada enligt Barnskadeatlasen (SOU 2002:99) (se figur 1). Vilken typ av skada är då vanligast bland barn och ungdomar?

Den skada som är vanligast bland barn 0-6 år att söka vård för är främst öppna sår följt av skada som resulterat i blåmärke och frakturer på främst huvud följt av fingrar-händer-armar samt fötter-tår-ben (Socialstyrelsen, 2004). Studerar man åldersgruppen 7-15 år så sökte dessa främst slutenvård för frakturer, skada som orsakat blåmärke och stukning-vrickning (Socialstyrelsen, 2004). De kroppsdelar som främst skadades i denna åldersgrupp var fingrar, händer och armar, tår, fötter och ben följt av huvud (Socialstyrelsen, 2004). De flesta incidenser som barn råkar ut för under sin uppväxt leder lyckligtvis inte till dödsfall eller att man behöver söka vård för skadan. Genom att dessa barn och ungdomar inte behöver uppsöka hälso- och sjukvården eller någon annan myndighet registreras därför inte händelsen. Detta medför ett mörkertal angående skaderisk och incidens.

Figur 1. Barn 0-17 år vårdade i slutenvård till följd av skada i Sverige 1998-2000. Fördelning av yttre orsak till skadan.
Källa: Barnskadeatlas - SOU 2002:99

Det är viktigt att förebygga ohälsa hos barn och ungdom både för att minska riken för lidande hos enskilda individer och familjer men även ur ett krasst samhällsekonomiskt perspektiv. Enligt rapporten "Barns rätt till säkra och utvecklande miljöer (SOU 2003: 19) beskrivs att trots att ett systematiskt och framgångsrikt barnsäkerhetsarbete har bedrivits i Sverige i många år så är skador fortfarande den största dödsorsaken bland barn. År 1954 avled 450 barn 0-15 år och år 1999 avled 199 barn i åldersgruppen 0-20 år på grund av skador (SOU 2002:99).

Enligt SOU 2002:99 är en gynnsam ekonomiska och social utveckling samt en medveten satsning på barnsäkerhetsarbete inom olika samhällssektorer anledningen till att antalet olycksfall har sjunkit. Det är dock fortfarande allt för många barn som fortfarande skadas, lider och dödas (SOU 2002:99). Det krävs därför ett fortsatt arbete för att kontinuerligt följa upp och identifiera risker i barns och ungdomares vardagsmiljö. För att veta var man ska sätta in preventiva åtgärder för att minska risken för ohälsa är en väg att utgå från det uppkomna tillståndet och att följa denna ”uppströms” för att försöka finna olika utlösande faktorer. Barnsäkerhetsdelegationen lyfter fram Nationella Folkhälsokommitténs (SOU 2000:91) sätt att studera risken för ohälsa genom hälsans bestämningsfaktorer. Utgångspunkten är att människors livsvillkor och levnadsvanor påverkar utvecklingen av sjukdomar, skador och annan ohälsa. Hälsans bestämningsfaktorer är de egenskaper hos den enskilde individen eller i hennes omgivningande miljö vilken medverkar till att öka eller minska risken att drabbas av ohälsa och bristande välbefinnande. Detta jämfört med om individen under i övrigt likvärdiga omständighet inte hade varit utsatt för denna orsak. Den sociala positionen bestämmer i hög grad vilka risker vi utsätts för och vilka möjligheter vi har att välja och påverka dem (SOU 2000:91). Många faktorer av betydelse för hälsan är alltså inte knutna direkt till individen utan finns i den omkringliggande miljön. Den fysiska miljön, beteende, normer, attityder, regler och lagar är faktorer som har mer med riskerna i individens omgivning än med den enskilde individen som sådan att göra (SOU 2000:91).

Det finns troligen även en skillnad i kultur kring attityden till risker och olyckor samt till att uppsöka hälso- och sjukvård till följd av skada, vilket också kan påverka statistiken kring rapporteringen om skadorna bland barn och ungdom. Rapporten ”Sociala skillnader i skador bland barn och ungdom” (SOU 2002:68) studerar skador utifrån föräldrarnas yrkestillhörighet och bygger på statistik kring barn och ungdomar 0-19 år bosatta i Sverige någon gång mellan 1990-94. Rapporten visar att barn till arbetare har en större risk att drabbas av skador jämfört med barn till mellan och högre tjänstemän. Detta beskrivs bero på att barn och ungdomar i olika socioekonomiska grupper har olika förutsättningar vad gäller differentiell exponering genom att: a) vissa exponeras för fler risker i den fysiska och sociala omgivningen och har olika tillgång till en säker omgivning; b) differentiell sårbarhet genom olika förutsättningar att undvika att riskerna leder till skada utifrån möjligheten att handskas med risker och undvika olyckor; c) olika tillgång till hälso- och sjukvård, behandling och rehabilitering (SOU 2002:68).

Motortrafikskador ökar med stigande ålder och det är främst pojkar i 15-19 års ålder inom alla socioekonomiska grupper som har den högsta skadeincidensen. I denna åldersgrupp har barn till lantbrukare och andra egna företagare högre risk att skadas som motortrafikförare än andra barn. Barn till egna företagare och lantbrukare i åldern 0-4 år har nästan en två gånger så stor relativ risk att trafikskadas eller skadas som fotgängare än barn i samma ålder till mellan och högre tjänstemän. Barn till företagare och lantbrukare i åldern 0-4 år är också de som riskerar att drabbas av övriga oavsiktliga skador. Studien fann inga direkta skillnader vad gäller fallskador mellan olika socioekonomiska grupper. Angående våldsrelaterade och självtillfogade skador så löper barn till egna företagare och lantbrukare minst risk (SOU 2002:68). Benfalk & Ringmar (2007) har genom att studera fall av barnolyckor anmälda till Basförsäkringen och

Olycksfallsförsäkringen hos LRF Försäkring funnit att antalet olyckor främst förekommer bland äldre barn. De särskilt förekommande olyckorna i denna åldersgrupp är hästolyckor bland flickor och maskinolyckor bland pojkar (Benfalk & Ringmar, 2007).

Barn och ungdoms skador uppkomna i lantbruksmiljö är minst lika vanligt förekommande i andra länder. I exempelvis i USA står barn och ungdomar för cirka 19 procent av de allvarliga skadorna och dödsfallen i lantbruket och utgör en betydande del av folkhälsoproblematiken. I en undersökning från Oregon, USA; angående 16-19 åringars arbetsskador och arbetsplatsrisker framkom att lantbruk och skogsbruk var bland de näringar vilka kostade mest i form av hälso- och sjukvård, ersättning från försäkringar och rehabilitering på grund av uppkomna arbetsskador (McCall et.al. 2007). Författarna hävdade att om ungdomarna hade fått en tydlig introduktion och utbildningen i arbetsmomentens risker så hade inte lika många behövt skadas. Hur, när och vid vilka tillfälle uppkommer då barnolycksfall inom lantbruket. För att kunna förebygga olyckor är det intressant och viktigt att ringa in de mest problematiska faktorerna. En Norsk undersökning (Lantbrukshelsen, 2000) pekar på att sex av tio olyckor bland barn och ungdom sker under lek och de allvarligaste skadorna och dödsolyckorna skedde i kontakt med traktorer, maskiner och redskap. Studien konstaterade också att cirka 25 procent av de barn och ungdomar som skadas var på besök. Den Norska rapporten poängterade betydelsen av de vuxnas attityder och respekt för maskiner och arbets säkerhet (Lantbrukshelsen, 2000).

En retrospektivstudie från Canada med barn och ungdomar har undersökt händelseförloppet när barn och ungdomar avlidit eller allvarigt skadats i lantbruket (Morrongiello, 2007a). Det som studerades var: Förutsägbarheten för olyckan - kunde olyckan förutsägas baserat på vad barnet sysslade med vid olyckstillfället; Barnets beteende - gjorde barnet något oförutsett som medverkade till olyckan; Den omgivande miljön där barnet befann sig - var det något oförutsett som uppkom i den omkringvarande miljön; Risknivån på den omgivande miljön - hög eller låg (Morrongiello, 2007a). I studien framkom att barn under sex år ofta hade ett oförutsett beteende vilket ökade risken för olyckor, särskilt om de befann sig i en hög risk miljö. Dessa infall av oförutsedda beteende gav inte lika hög risk för ökade frekvens av olycksfall om den omkringvarande miljön var säkrare. Studien konstaterade också att barn och ungdomar oftare befann sig i mer utsatta miljöer med ökande ålder. Oförutsedda händelser i den omkringvarande miljön var också det som främst orsakade olyckor i de äldre åldersgrupperna (Morrongiello, 2007a). Utifrån detta resultat är det viktigt att väga in interaktionen mellan miljö och beteende då man studerar risker och i ett skadepreventivt arbete, samt barn och ungdomars mognad att bedöma risker. I en parallell studie med samma undersökningsgrupp studerades även hur vuxna inom jordbruket hade agerat före olyckan (Morrongiello, 2007b). Det framkom att två tredjedelar av de skadade eller avlidna barnen hade varit tillsammans med en vuxen, i hälften av fallen hade den vuxne varit i omedelbar närhet till barnet och en tredjedel hade fått tillräcklig ledning och uppmärksamhet av en vuxen vid olyckstillfället. Forskarna påpekar att eftersom olyckor inträffar trots att det finns vuxna i den direkta närheten som övervakar arbetet så behöver man överväga lämpligheten i att barn och ungdomar är närvarande vid farliga arbetsmoment (Morrongiello, 2007b).

Lundälv (2006) har granskat rapporteringen av olyckor i lantbruket i branschtidningar i Sverige och Australien och konstaterar att endast tre fall av olyckor med barn har rapporterats i Land Lantbruk mellan år 2000-2005. Lundälv (2006) beklagar i sin artikel det faktum att branschtidningar både i Sverige och i Australien enbart rapporterar om själva olyckan och utelämnar möjligheten att informera om säkerhet och riskprevention. Dock har detta blivit bättre i Sverige under senare år.

Föreskrifter för barn och ungdomars arbete

Arbetsmiljöverket är tillsynsmyndighet vad gäller arbetsmiljön. Alla verksamheter har skyldighet att bedriva systematiskt arbetsmiljöarbete vilket bygger på Arbetsmiljölagen och Europarådets direktiv, för att förebygga uppkomsten av ohälsa på grund av arbetet. Det systematiska arbetsmiljöarbetet går ut på att undersöka arbetsplatsen, bedöma risker, åtgärda/göra en handlingsplan samt kontrollera att risken har undanröjts så långt det är möjligt (AFS 2001:01; AFS 2003:4). Det är viktigt att ta reda på vilka faror som finns på arbetsplatsen och värdera arbetsmiljöriskerna. Riskbedömning ska vara en naturlig del av arbetet i alla verksamheter och organisationer, vilket arbetsgivare på såväl små som stora företag enligt lag är skyldiga att utföra. Hon/han är även skyldig att se till att riskerna undanröjs och åtgärden kontrolleras. Om något inte kan åtgärdas på en gång ska en handlings- och tidsplan upprättas.

Hur ser då föreskrifter och lagar ut angående sysslor och arbete bland barn och ungdom? Enligt Arbetsmiljöverket föreskrifter (AFS 1996:1) och Arbetsmiljölagen (1977:1160) får den som är under 13 år inte arbeta, men får utföra lättare sysslor som bär- och fruktplöckning, lättare utfodring samt rensning av trädgårdsängar (AFS 1996:1). När man fyllt 16 år får man ta ett normal men ofarligt arbete. Det är först då man fyllt 18 år som man exempelvis: får arbeta med djur; arbeta med traktor, motorredskap och fordon; arbeta med maskinellt drivna tekniska anordningar och verktyg; arbeta med maskinellt drivna lyftanordningar och transportörer (AFS 1996:1). Detta eftersom dessa moment anses som riskfyllt arbete. Den 2§ AFS 1996:1 ställer krav på att den som ansvarar och handleder barn- och ungdomssysslor. Dessa måste se till att den minderårige skall ha genomgått utbildning samt tillgodogjort sig instruktioner och upplysningar som är nödvändigt ur skyddssynpunkt för arbetet, ålder och mognad. Dock är det upp till den ansvarige handledaren att bedöma vilken utbildning, instruktion och upplysning som behövs för arbetet och hur detta ska gå till och hur man ska kontrollera att den minderårige har fått tillräckligt med kunskap. Europeiska arbetsmiljöbyrån har gett ut information till föräldrar baserat på EU-lagstiftningen om säkerhet för unga under 18 år (Europeiska arbetsmiljöbyrån, 2006). De lyfter fram att bestämmelserna lägger ansvaret på arbetsgivaren/uppdragsgivaren att ta särskilda hänsyn till ålder och unga människors bristande erfarenhet, medvetenhet och mognad vilket kan ge negativa konsekvenser när de värderar riskmoment i arbetsmiljön. Arbetsgivaren/uppdragsgivaren bör därför göra riskbedömning innan den unga personen börjar arbeta och ta hänsyn till denna riskbedömning innan beslutar om personen ska förbjudas att utföra vissa uppgifter utifrån att det kan överstiga deras fysiska och psykiska förmåga, exponeras för giftiga och cancerframkallande ämne, innefattar mycket hög värme, buller eller vibration samt innebär risker som de på grund av bristande

erfarenhet eller utbildning eller otillräcklig uppmärksamhet på säkerheten inte rimligen kan uppfatta eller undvika (Europeiska arbetsmiljöbyrån, 2006).

Enligt Barnombudsmannen fungerar den svenska lagstiftningen för minderåriga väl, men bör förbättras vad gäller vissa punkter. Barnombudsmannen förespråkar att vissa delar av föreskrifterna skärps vad gäller exempelvis riskfyllda arbetsuppgifter, arbetsuppgifter på hög höjd och fysiskt tunga arbeten (SOU 2003:127). Det som barnombudsmannen även efterlyser är en svensk kartläggning av arbete som nämns i FN:s Barnkonvention artikel 3, det vill säga arbete som i sin natur kan skada barns hälsa, säkerhet och moral. Barnsäkerhetsdelegationen poängterar också betydelsen av att förbättra informationen till både arbetsgivare och minderåriga angående vilka regler som gäller. I yttrandet tas det särskilt upp att en viktig grupp att nå angående minderårigas sysslor är verksamheter inom jordbruks- och skogsmiljö samt föräldrar till dessa minderåriga (SOU 2003:127).

Beteende och attityder till risker och olycksfall inom lantbruket

Föräldrar, barn och ungdomars beteende och hållning till risker inom lantbruket är väldigt komplext och påverkas av en rad faktorer. Vad är det då som styr vårt handlande och våra beteenden i olika situationer? Individens handlande och beteende styrs dels av inre faktorer och attityder, dels av yttre omständigheter. De yttre omständigheterna från social, fysisk och psykisk miljö, kultur och omkring varande attityder påverkar vår egna inre självkänsla, upplevelse, värderingar, attityd och beteende. Samtidigt påverkar jag själv och min självkänsla, upplevelse, värderingar, attityd och beteende den omkring varande sociala, fysiska och psykiska miljön, kultur och attityd.

Skinner (1974) beskriver att beteende ofta beror på att vi handlar på ett sätt som vi har lärt oss utifrån tidigare erfarenheter, det vill säga när vi upplevde eller kände så här vid ett tidigare tillfälle så reagerade och handlade jag så här och så här och därför gör jag det nu också. Utifrån dessa förväntningar räknar vi också med att andra ska känna och handla på samma eller liknande sätt i situationen (Skinner, 1974). Barn lär sig ofta genom att ta efter och imitera vuxna eller andra barns beteende. Inläring av önskade beteende går att styra och vill vi exempelvis få ett barn att äta nyttig men kanske inte så smaklig mat så ser vi till att enbart erbjuda nyttig mat när barnet är hungrigt. Barnet kommer då vid följande tillfälle att tänka på nyttig mat i samband med att de känner hungerskänslor och inte på godis, beskriver Skinner (1974). På detta sätt blir vårt beteende kulturbundet utifrån att vi har lärt oss att reagera på ett visst sätt på en specifik händelse eller stimuli och vad som anses normalt i den kultur och miljö som vi växer upp i. Dock är ingenting statiskt och omgivningens komplexitet och ny information bearbetning tillför hela tiden nya impulser angående möjliga sätt för oss att handla och bete oss i en given situation. I vårt dagliga liv får vi genom exempelvis massmedia ständigt ny information om hälsorisker och hot i vår omgivning, miljö och våra livsmedel. Ett sätt att förhålla sig till situationer som är svåra att påverka är förringa och förminska dess existens. Att helt enkelt förneka obehagliga händelser och hot är en undermedveten försvarsmekanism och ett valigt sätt att förhålla sig till situationer och tillstånd som människor har svårt för att klara av att leva med och förändra (Zerubavel, 2006; Cullberg, 2001). Även individer som bor

och tvingas vistas i miljöer där det förekommer mycket risker och hot har en benägenhet att förneka dessa risker för att klara av sitt dagliga liv (Koskela & Pain, 2000). Föräldrarnas attityder och beteende, teknikutveckling, samhällets normer och massmedias bild och tillgången till information är alla viktiga delar i det gemensamma ansvaret att minska skaderisken för barn och ungdom. Flera forskare (Bandura & Walters, 1963; Bandura 1969; Glanz et.al. 1997; Naidoo & Wills, 2000) beskriver att det går att förändra olika typer av mänskligt beteende till ett mer hälsofrämjande sådant utifrån positiv förstärkning och goda förebilder.

Vad är det då exempelvis för förutsättningar som påverkar de yttre omständigheterna för barn på lantbruk? Lantbruksföretag är ofta familjeföretag där make/maka/ barn samt mor och far-föräldrar ofta till viss del arbetar tillsammans och där även familjemedlemmar som befinner sig utanför företaget förväntas att vara lojala mot organisationen. Interaktionen mellan familj och företaget medverkar till att familjeföretag blir väldigt speciella (Hall, 2003). Å ena sidan påverkar företagens intäkter, företagskultur, arbetstider och mål familjen. Å andra sidan har familjerelationer, traditioner, kultur och känslor en stark påverkan på arbetets organisering och utförande. Ett familjeföretag kan därför sägas vara styrt av de uppgifter som ska utföras men även av känslor. Familjeföretaget ger stora möjligheter för familjemedlemmarna att utvecklas genom att ta ansvar i unga år, men detta kan också medföra ett hinder i deras personliga utveckling. Genom att familjemedlemmarna alltid förväntas agera i företagets intresse så kan det medföra att de ger upp andra alternativ och har svårt att bryta sig loss ur traditionerna med hänsyn till familjen och familjesammanhållningen (Hall, 2003). Farmsafe Australia (1999) lyfter fram att en eller båda av föräldrarna till barn på lantbruk ofta är uppvuxna på lantbruket och arbetade kanske hårt under sin egen uppväxt och ser barnen som en naturlig del av gårdens arbetskraft särskilt när de blir äldre. Lantbruket kanske har kanske också drivits under flera år och generationer vilket medför att säkerhetsarbetet inte är uppdaterat till dagens standard. Genom detta blir en del lantbrukare "hemma blind" för risker. En annan faktor är att lantbrukare ofta accepterar och ser skador och skaderisken som något naturligt och ofrånkomligt i deras arbetssituation (Farmsafe Australia, 1999). Samtidigt så håller lantbruket på att förändras där kanske övriga familjen inte är lika engagerad i lantbruksföretaget som förr, utan arbete och fritid är i större omfattning förlagt utanför verksamheten (Nordström & Mårtensson, 2001). Samhällsförändringen medför även att det kanske inte i lika stor omfattning är arvet av en familjegård som styr yrkesvalet utan att det framför allt är andra drivkrafter som medverkar till att man väljer att bo på landsbygden och på lantbruk (Nordström & Mårtensson, 2001).

Vilka åtgärder har då genomförts för att minska risken för olycksfall hos barn boende på lantbruk? Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (tidigare Räddningsverket) samt Lantbrukarnas riksförbund (LRF) har alla tagit fram nedladdningsbara checklistor för att minska risken för barnolycksfall på lantbruk. LRF har även satsningen *FarmerBUS* som riktar sig till barnfamiljer i lantbruksmiljö samt tagit fram filmen *"Jag skulle bara..."* som ett diskussionsunderlag till ökad riskmedvetenhet. Denna typ av material förekommer också i bland annat USA, Canada, Australien, Danmark och Norge. Ibland annat USA och Norge har man även tagit fram sagoböcker och aktivitetsböcker för att öka riskmedvetenheten inom lantbruket bland barn och föräldrar. Hur effektiva är då dessa

checklistor och interventioner i det preventiva arbetet? Utifrån Hartling et.al. (2005) granskning så finnas det inte tillräcklig forskning på om checklistor och interventionerna har fungerat och minskat riskerna. Dock tycks den forskning som finns att tillgå föreskriva att de skadepreventiva interventionerna bör innefatta så små barn som möjligt och pågå under en längre tid för att uppnå något resultat. De uppföljningsstudier som finns pekar på att säkerhetstänkandet i högre omfattning kvarstår även efter några år hos barnen om interventionen har adapterats och blivit en naturlig del av vardagen (Hartling et.al. 2005). Även McCallum et.al. (2004) har studerat om olika typer av promotiva ”DayCamps” för barn kan höja säkerhetstänkandet i lantbrukets bland barn. De konstaterar att ett dagsläger kan medverka till att uppmärksamma och lyfta frågan tillfälligt bland både vuxna och barn, men för att undvika risker bör frågan finnas på agendan varje dag (McCallum et.al. 2004).

Föräldrars attityder till uppväxtsituationen på lantbruk

Föräldrarnas berättelser och intervjuer har som tidigare beskrivits sammanförts till ett datamaterial och utifrån analysen presenteras här nedan resultaten under rubrikerna: Platser, tillfällen och tider med störst risk på lantbruket; Säkerhetsåtgärder för att minska riskerna på lantbruket; Hur föräldrarna lär sina barn och ungdomar riskmedvetenhet i lantbruket; Positivt och negativt med boende på lantbruk; Uppväxt och könets betydelse för säkerhetsattityden hos föräldrar.

Platser, tillfällen och tider med störst risk på lantbruket.

De flesta föräldrarna angav att det var väldigt tryggt för deras barn att få möjlighet att växa upp på lantbruk och i en lantlig miljö i förhållande till barn som växte upp i stadsmiljö. Någon sa:

”Det är väl de här maskinerna som är farliga på landet tycker nog jag. Men annars så tycker jag att det är ju så tryggt och lugnt och skönt. Det finns ju mycket mera våldsbenägna saker i städerna. Det har vi ju inte riktigt här ute. Det är väl la suggorna, om de blir arga (skrattar till).” (Mamma med tre barn)

Föräldrarna beskrev att även om det var lugnt och tryggt, så var oron för vad som kunde inträffa med barnen på lantbruket ständigt närvarande. En pappa sa:

”Visst har det hänt att de har sprungit iväg och man inte har haft riktig koll. Då springer man ju till brunnar och så. Det är ju det som man är allra mest rädd för.” (Pappa med fyra barn)

En mamma sa:

”Visst pratar man ju om det med gödselbrunnen och maskinerna och olika saker som kan hända, men sedan som mamma så går man ju ändå och tänker på saker som kan hända.” (Mamma till tre barn)

Föräldrarna angav att det var en ökad risk för olyckor vid stress. Någon sa:

”Det är ju ofta ökad risk när det är stressigt, för då blir man ju så stressad och tänker kanske då inte på så många risker i förväg som man gör när det är lugnare.” (Pappa med ett barn)

Ordning och reda i arbetsmiljön lyftes fram som mycket viktigt av flera lantbrukare. Flera beskrev att de trodde att oordning ökade risken för olyckor medan ordning och reda minskade olycksrisken på flera platser inom jordbruket. En mamma sa:

”Vissa har liksom ordning på grejerna. Medan andra inte har det. Man är väldigt olika man kan aldrig jämföra gård och gård. En del är ju väldigt noga och så medan andra struntar i det. Man tjänar nog alltid på att vara lite mer noggrann” (Mamma till tre barn)

En pappa poängterade att det var viktigt att kontrollera utrustningen och maskinerna samt att man inte fick underskatta vikten av att hålla ordning och reda för att undvika onödiga risker

och olycksfall. Han hade själv varit nära att förolyckas just på grund av slarv med att kontrollera utrustningen:

”Men det är ju sådant när det är slitet och dant. Det var en sliten krok och det var ju så dumt. Men nu har vi en som jobbar här och bara har hand om maskinerna så det är en helt annan ordning nu. Han håller på nu hela vintern och servar och smörjer och så. /.../Så det är en helt annan ordning nu när han kollar så det är säker och så. Tyvärr så är det nog slarv på många ställen tror jag.” (Pappa med fyra barn)

Dock var det inte enbart slarv med underhåll och att hålla ordning och reda som kunde leda till ökad risk för olyckor enligt de intervjuade lantbrukarna. Någon beskrev också att en del lantbrukare hade svårt att be om hjälp eller erkänna att de inte var ”allkonstnärer” med expertkunskaper inom företagets alla delar. Detta kunde medföra ökade risker för olyckor eftersom arbetet inte blivit rätt utfört:

”Bönder de ska ju helst kunna allting. Hos en sådan bonne då hänger det i ”lasar” allting och då blir det ju farligt tillsist om man inte tar hjälp./.../ Men man är kanske inte bra på allting, som nu att jag inte är duktig på att mecka och så. En del saker blir lätt lite ”rappiga” för att man inte är så händig och är så duktiga på att laga och underhålla dem.” (Pappa med fyra barn)

Maskiner och trafiksituationer

Flera av föräldrarna berättade och skrev om sin oro för olycksfall med fordon och maskiner. Alla föräldrar framhöll att det var säkrare att ha barnen med sig inne i maskinerna även om detta också kunde medföra risker. En pappa sa så här:

”Risker finns det ju alltid när man har maskiner. Det är ju till exempel när vi åker i lastmaskinen och då kan det ju vara så att jag hoppar ut och ska göra något. Han kan ju öppna dörren och då går den upp lite av sig själv. Så då kan han ju rusa rakt ner i backen om det vill sig illa, så man är ju lite orolig att något sådant ska hända. Det är ju gjort på ett ögonblick.” (Pappa med ett barn)

En mamma beskrev att hennes treårige son hade varit med i traktorn och när farfar hoppade av för att snabbt hämta en sak i verkstaden utan att stänga av motorn eller dra till handbromsen. Pojken hade lyckats få i en växel och jämnat deras växthus med marken, men hade som tur var inte skadat sig. Dock beskrev alla föräldrar att de tyckte det var bättre att ha med barnen inne i traktorn även om detta kunde medföra risker. Man visste ju i alla fall var de var och riskerade inte att köra över dem menade de. En pappa sa:

”Det är ju så himla lätt att han springer efter eller så eller att det kommer en vinkel där man inte ser honom. Det är ju den stora farhågan med att ha med honom, men samtidigt så tycker vi det är tråkigt om han inte kan få vara med i heller. Det är ju så att man tänker nästan hela tiden på vad som kan hända.” (Pappa med ett barn)

En pappa upplevde ett dilemma i att han ville att barnen deltog i sysslorna och den ökade olycksrisk som detta medförde och sa:

”Det är en särskilt en risk när man har dem med och man kör traktor till exempel under stenspöckning. Där har man ett riskmoment när de ska gå på fältet och jag kör med trumlan. Då är det viktigt att de håller sig bakom. Så visst, visst är där en risker.” (Pappa med två barn)

En pappas oro för att hans barn skulle förolyckas av någon lantbruksmaskin hade medfört att han inte ville överlåta arbetet till någon annan. Han sa:

”Det finns ju alltid en risk att de kommer och de ska hälsa på eller åka med. Så det gäller ju hela tiden att vara observant på det. Av den anledningen så låter jag ju aldrig någon annan än jag själv köra här. Jag har ju några andra hjälper till här men som regel är det jag själv eller min far som kör. Och det är lite med tanke på det. Ja. Andra kanske inte tänker riktigt på samma sätt” (Pappa med två barn)

En pappa beskrev att han varit med om att en maskin hade startat av sig själv och att detta höll på att orsaka en olycka. Han sa:

”Tekniken har hela tiden fört med sig oväntade scenarier. Helt plötsligt kan den bara starta på grund av någon svårtydd inställning. Den överraskar och det är ofta man ser att reaktionen blir att man tappar fattningen, balansen, och olyckan är framme.” (Pappa med tre barn)

Trafikmiljön på och till lantbruksföretaget men även runt omkring lantbruket tog flera föräldrar upp som en betydande risk för barnolycksfall. En pappa sa:

”Vi bor ju här där det är vägar överallt runt omkring oss med en hel del trafik och där är lastbilar och så. Det är ingen jättestor väg men där kommer ju bilar fort ibland, så man har varit lite orolig för det. Men det är ju det också att de vänjer sig vid det.” (Pappa till fyra barn)

En mamma skrev:

”När barn skall korsa vägen, då är det mer tur än skicklighet att de kommer välbehållna över vägen. ”Plattan i mattan” hela vägen igenom vår skog och gård förefaller vara gängse norm. Vägverket - HJÄLP!” (Mamma till två barn)

En annan mamma skrev:

”Jag som mamma är orolig för mina barn i vardagen/.../Tung trafik går över gårdsplanen lite för jämnan. Foderbilen, mjölkbilen även vår egen lastmaskin är orosmoment.” (Mamma med två barn)

En del föräldrar beskrev att deras barn inte utsatte sig själv för fara eftersom de visste om riskerna och att de som föräldrar hade säkrat miljön. Dock angav några föräldrar att det kan vara en falsk säkerhet om man inte är beredd på att barn göra oförutsedda saker och kan röra sig på andra platser och vid andra tider på gården. En mamma skrev hur detta kunde ha slutat mycket illa på deras gård:

”Det är riktigt farligt om man har förhållningssättet att ” - Det kom ingen här igår, då kör jag som jag brukar!” En backande hjullastare, en måndag morgon kl 8.00, kunde ha besparat oss en portion mat om dagen! Tag inget för givet! Det är så lätt hänt att någon som inte brukar gå just där, vid just denna tidpunkt, av en ren händelse .... inte finns mer!” (Mamma till två barn)

En pappa tog upp att långa arbetspass i maskinerna med upprepning av samma moment lätt minskade säkerhetsmedvetenheten. Han sa:

”Jag vill ju aldrig att de är på vissa platser. För en hjullastare kan ju gå många timmar om dygnet, va. Och jag vill inte att de är bakom när vi håller på att blanda foder och sådant. För att det är ju så va att det är inte alltid man kollar riktigt noga bakom när man backar så förbannat många gånger om och om igen på en dag.” (Pappa med fyra barn)

Föräldrarna angav också att en del barn och ungdomar körde traktor, lastmaskin och fyrhjulingar vid en tidig ålder. En pappa sa:

”De har ju kört och slagit runt med fyrhjulingen någon gång. Men de har ju fått kört innan de har varit 15 så det är ju olagligt så det får vi inte säga (skrattar till). De behövde inte åka till sjukhus men de var rätt chockade när det hände.” (Pappa med fyra barn)

En mamma sa:

”Tioåringen har en fyrhjuling. Så när pappa kör traktor så kör hon fyrhjuling. Det är väl genom gånget. Det är väldigt attraktivt bland kompisar och så, de vill gärna vara med där och så. (Mamma med två barn)

Risker vid hantering av djur

Barnen och ungdomarnas möjlighet till kontakt med djur beskrevs som en stor fördel med uppväxten på lantbruk. Samtidigt angav föräldrarna att djur också kan medföra olycksrisker. En pappa skrev:

”Många gånger så fick jag se, med hjärtat i halsgropen, hur dom hade gått in ibland korna. En liten människa i bävernylonoverall, rätt in i flocken, lugnt och försiktigt klappande en ko som väger 30 ggr mer. Lugnt och försiktigt för att inte störa eller förstöra deras själsliga gemenskap så fiskar man upp dom i säkert förvar igen. Det handlar lika mycket om att inte skrämma eller att störa den naturliga gemenskap dom har. Kon känner direkt om det finns rädsla med och då kan lätt reaktionen bli en helt annan. Att lära dom att se och tyda djurens signaler är inget annat än en gudagåva. Dom ligger då hela tiden ett steg före.” (Pappa med tre barn)

En pappa beskrev att hanteringen av djur alltid kunde medföra vissa risker eftersom de kunde reagera oförutsett men att de försökte att ha en djurbesättning som de kände att de kunde lita på även för att de vuxna skulle vara trygga i arbetet. Han sa:

”Djur är ju en stor risk. Det kan ju både vara hornen och bakdelen och att de kan sparka. Men visst det finns ju de djur som är farliga. Men vi vuxna vill ju inte heller ha farliga djur att hantera så sådana djur blir ju inte så långlivade. Där är annars en fara som inte är helt kontrollerbar.” (Pappa med tre barn)

En mamma berättade om hur ett djur var väldigt snällt hade orsakat en barnolycka:

”Vi gick och mjölkade min man och jag och vi började bli färdiga. Pojken som var två år skulle då gå över till andra sidan och då sneddade han vid den sista kon som står i raden, så han kom för nära henne. Han hade en vinteroverall på sig som prasslade också var den här kon ny kalvad så hon hade bara stått inne i lagården ett par tre dagar. Så även om barnen visste hur de skulle röra sig så var den här kon inte van vid barnets ljud och hur han rörde sig eftersom hon hade gått på lösdrift tidigare. Så hon blev rädd antagligen av ljudet då när han rörde sig och hon blev jätte rädd och tog ett jätte skutt och sparkade ut rakt mot honom då och träffade då honom. Jag vet inte om det var i ryggen eller på magen. Han for som en spole rätt in i väggen och blev liggande där.” (Mamma med tre barn)

Barnens kompisar och syskon

Alla föräldrarna tog upp att och poängterade att risken för olyckor var flerfaldigad när flera barn var tillsammans. Detta gällde särskilt när kompisar som inte själva bodde på lantbruk var på besök. En pappa sa:

”Jag tycker det är värre när det kommer andra barn som inte är vana och ska ränna och glo överallt och titta. För våra, dom är vana. De har lärt sig att där är farligt. Jag tror att det inte är lika farligt när ungarna på landet är själv. Jag tror att det är värre när de blir några stycken och springa runt över allt och glor. Alltså jag tror att det ofta är då som farliga situationer kan komma upp.” (Pappa med fyra barn)

En annan pappa sa:

”Ja det är ju oftast fler risker när andra är med också för våra har ju det där med att ”akta det där”. Alltså våra barn har ju så väl lärt sig att känna till farorna. Men det kan ju inte andra känna till på samma sätt givetvis. Men om det då är med kompisar så blir de lite driftigare och de ska visa hur det går till.” (Pappa med tre barn)

En mamma berättade om en olycka som inträffat med hennes dotter för något år sedan:

”Det var ett gäng kompisar här hemma och det var några grabbar med. Och så skulle det vara lite häftigt då också, så de klättra upp på skullen. Fast de visste att det var förbjudet. Sedan ramla hon ned och spräckte skallbenet./.../ Det hände så himla snabbt man kan inte vara överallt, man kan inte det.” (Mamma med tre barn)

Hon beskrev att kompistrycket riskerade att sätta alla regler och säkerhetsföreskrifter ur spel. Regler som barnen förstod betydelsen av och var noga med att respektera i vanliga fall. Hon sa vidare:

”Man ska visa sig lite tuff och att ”detta törs jag”. Man kan inte börja att prata med dem om det för tidigt om kompistryck. Jag tyckte att fyra år, ja då trodde jag att då ska det väl räcka om mamma och pappa säger nej. Men kommer det kompisar in i bilden så är det lätt att det bli ”Törs du” och att de hetsar varandra” (Mamma med tre barn)

En mamma menade att kompisarna kunde försätta de egna barnen i en lojalitetskonflikt om man ville göra farliga och förbjudna saker som barnen visste att de inte fick göra. Detta gjorde att denna mamma försökte vara förutseende och inte lägga säkerhetsansvaret för tungt på det egna barnet. Hon sa:

”Jag vill ju inte lägga på mina barn att de ska ta ansvar för sina kompisar om de börjar tjata att kan vi inte göra det och kan vi inte gå upp där och kan vi inte göra det och så./.../ Så då är det bättre att jag som mamma kommer och säger att här får ni inte vara och så får man inte göra med en kossan. Istället för att mitt barn ska ta det ansvaret.” (Mamma med tre barn)

Dock ansåg några föräldrar att det kanske inte enbart var kompisarna som ville spring runt och prova alla farliga saker på gården, utan att detta också kunde initieras av de egna barnen som ville skaffa sig status genom att visa upp gården. En mamma skrev:

”Sonen vill ”visa upp” gården för dem när de kommer hit. Han vet mycket väl att ladugården inte är någon lekplats och att man inte får gå upp på skullen utan lov. Vad händer när man får hem en lekkompis? Jo, då vill han visa dem farliga platser, mest troligt för att imponera och kanske framstå som ”häftig”. (Mamma med två barn)

En mamma menade på att det var viktigt att föräldrar till kompisarna också informerades om att det var risker på ett lantbruk och vad man fick göra och inte göra så att de också pratade om detta hemma. Hon sa:

”Egentligen borde kompisars föräldrar komma hem till oss som har lantbruk så att man pratar med dem om att det kan hända saker. Vi har ju både hästar och traktorer så det blir lite ungdomsgård här. Och en del lämnar av utan att de tänker på vad som kan hända tror jag.” (Mamma med tre barn)

Denna mamma beskrev vidare att hon i princip hade förbjudit sina döttrar att ta med sig vissa kompisar till gården. Detta eftersom deras travhästar och maskiner hade lockat till sig så många barn att döttrarnas hästar nästan börjat fungera som gratis ridskola. Hon upplevde att andra föräldrar hade bristande respekt för att lantbruket var deras arbetsplats och inte en fritidsgård. Hon sa:

”Jag satte ned foten och sa att ska barnen komma hit och rida så ska ni föräldrar vara med också. Men man kanske skulle varit tydligare redan från början, men det var jätte svårt.” (Mamma med tre barn)

Dock är det inte enbart kompisar som kan medföra en ökad säkerhetsrisk. Även syskon kan påverka varandra till att göra förbjudna saker. En mamma skrev:

"Min bror och jag tävlade om vem som vågade gå närmast tjurarna. Han vann, för han blev sparkad." (Mamma med två barn)

Säkerhetsåtgärder för att minska riskerna på lantbruket

Nästan alla föräldrar som var med i denna studie beskrev att de mer eller mindre medvetet och barnfokuserat hade vidtagit åtgärder och infört regler för att minska risken för olyckor. Någon sa:

"När barnen kom så gick vi på eget bevåg en husesyn och titta de runt så att man kan vara trygg med brunnar och så dana där dörrar och portar där man kan klämma sig och så att där är stängt och att där ligger betong lock på allt. För tidigare innan vi hade barnen så var det helt klart en farligare miljö." (Mamma med två barn)

Några föräldrar hade redan innan de fått barn gjort åtgärder för att minska arbetsmiljörisker som en åtgärd efter tidigare olycksfall på lantbruket. Det var dock inte så många av de deltagande föräldrarna som avsiktligt hade skiljt av en del av gården som ett särskilt barnutrymme, utan menade på att detta var svårt eftersom barnen i alla fall skulle klättra över staketet när de var en tre fyra år. Flera föräldrar påpekade att det istället gällde att ligga steget före och försöka tänka på vad som kunde hända innan det inträffade. En pappa sa:

"Det gäller ju hela tiden att försöka att tänka steget före då istället för steget efter. Det är alltid lurt för man vet ju aldrig vad som kan hända." (Pappa med ett barn)

En annan pappa skrev:

*"Vi har pratat mycket med barnen om att farorna alltid finns och att man måste ana, lukta, vibba sig till dom. Att försöka tänka ett steg före har varit precis som att "se om hörnet" ett viktigt honnörsord. Sen gäller det att inte glömma bort att upprepa, upprepa och åter upprepa. Att kolla av:
-Fattar Du? - JA!! -Jamen vad har jag sagt då???? -Oh, va Du tjarar."* (Pappa med tre barn)

Även om föräldrarna angav att det var viktigt att prata med barnen om risker och vad de skulle göra om något händer, så var de noga med att inte skrämma barnen. En mamma sa:

"Jag är väldigt noga med att de inte ska uppleva saker som farliga. För det vill jag nog absolut inte att de ska ha med sig i livet att saker är farliga och det är farligt på gården eller så. Nä. Och det är väl därför som jag liksom vi pratar om vad som kan vara och sedan är det bra med det. Jag vill inte att mina barn ska känna att livet är farligt." (Mamma med två barn)

Några föräldrar tog upp att det även kunde vara ett riskmoment att ha barn som var väldigt lugna av naturen och som man därför litar på lite för mycket. En pappa sa så här om sin tre årige son:

”Han är väldigt försiktig våran son så han lyder alltid då man säger till honom att han inte för göra si eller så./.../ Men sedan är det ju kanske lite lurigt då eftersom han är så himla försiktig så litar man ju kanske lite för mycket på honom då.” (Pappa med ett barn)

Flera föräldrar ansåg att det var deras skyldighet som föräldrar att rama in sina barns liv och undanröja faror så långt det var möjligt så att barnen skulle få en säker uppväxtmiljö även om de bodde på en arbetsplats. Någon sa:

Det ska inte vara något farligt och negativt att vara ute på gården. Utan vi som vuxna ska rama in livet och ha tagit bort riskerna på gården så långt det är möjligt. Det ska inte stå en dunk med sprutmedel framme. Det är absolut förbjudet. Sedan utifrån det ska barnen ha en stor frihet och inte alls att man springer efter dem och ropar på dem. Ja det är ju alltid en balansgång och föräldrars dilemma, och har varit så under alla tider.” (Mamma med två barn)

Säkerhetsåtgärder vid hantering av djur

En mamma beskrev att de hade tydliga regler och ritualer för både barn och vuxna om hur man närmade sig korna för att minska risken för att de blev skrämde och gjorde utfall eller hoppade till. Hon sa:

”När vi går igenom lagården och så går vi inte alldeles bakom korna utan går med mot väggarna eftersom man aldrig vet hur en ko ska reagera och bli rädd för eller så. Och ska man gå upp till en ko så visar man alltid kon det. Här i vår lagård så säger vi alltid ”-Hej, hej kos-san!” och så går vi upp till henne då. Då hör de alltid ett speciellt ljud från oss så de vet att vi ska gå upp till dem då.” (Mamma med tre barn)

En mamma skrev och berättade hur hon hade lärt sina egna barn om risker vid hanteringen av djur:

”Det som man tycker kräver extra försiktighet, är ju maskinerna och djuren. När barnen är små börjar man ju så sakta med de små djuren och ger dem en vana att hantera dem. Alltid vara två om det ska göras något med dem, flytta eller så. Ska man upp mellan dem, ska man alltid se till att de har hört och sett en. På lösdriften går man alltid med en skrapa i handen så man inte blir klämd, rör sig sakta när och skriker inte. Detta talar vi ofta om när barnen är med i arbetet.” (Mamma med tre barn).

Säkerhetsåtgärder vid maskiner och trafik

En annan mamma beskrev att de var väldigt noga med att prata med barnen om olycksrisker. Hon beskrev att hennes eget säkerhetstänkande troligen var extra stort eftersom hon själv varit med om en olycka. Hon berättade:

”Jag har själv mist en arm i en tvättcentrifug. Så det har vi nog alltid varit noga med och vi har nog känna att det är bättre att säga det en gång för mycket än att känna att jag sa det aldrig. Sedan går man ju inte och skrämmer barnen det är ju inte meningen. Men att barnen

blir medvetna om risker och olyckor och jag känner att de är väldigt försiktiga om de ska ut och köra något eller så.” (Mamma med tre barn)

En mamma menade att barnen tog efter de vuxna och att det därför var extra viktigt att som förälder inte slarva med säkerheten i någon situation. Hon sa så här om säkerhetstänkandet på deras gård:

”Vi försöker båda två verkligen stänger av och så. Att vi inte gör saker och ting med motorn på eller någon sådant, utan vi försöker vara duktiga med att man måste stänga av traktorn när man ska koppla grejer och man måste tänka sig för när man går bland djuren så att djuren inte blir rädda och så” (Mamma med tre barn)

En pappa beskrev att de hade arbetat med att skapa ett säkerhetstänkande hos barnen sedan de var helt små. Detta var en nödvändighet för att barnen skulle överleva på deras gård sa han:

”Vi pratar ju väldigt, väldigt mycket om var man får vara och inte vara på gården. Särskilt med tanke på att vi bor vid en stor väg. Så våra barn, liksom jag själv en gång i tiden, är i prängtade att man inte går på vissa ställen på gården. Överhuvudtaget inte. Det är förbjudet att vara på de ytor som ligger nära vägen. Det är ju en fråga om att överleva. De har ju lärt sig det att det inte är lönt att sätta namn på katterna för de flesta katterna blir inte mer än en två tre månader eftersom vägen tar det mesta. Så att barnen är ju väldigt väl medvetna om vad som händer när man går ut på vägen och gör det därför inte.” (Pappa med två barn)

Även andra föräldrar beskrev hur man skapat olika säkerhetsregler på lantbruket för att minska risken för olyckor eftersom man inte kunde utestänga barnen från riskerna som fanns i arbetsmiljön på lantbruket. En pappa sa:

”Barn ska inte vara i närheten av maskinerna egentligen, men de åker ju med. Det är viktigt att man stannar motorn och så om de vill gå av eller byta traktor. Att man själv följer med bort så att man ser att den andra traktorn stannar och så att de går på och sätter sig i den traktorn. Liksom att man byter ordentligt.” (Pappa med fyra barn)

Föräldrarna beskrev att det var vanligt att barnen åkte med i traktorer. Hade då föräldrarna vidtagit säkerhetsåtgärder för detta? De föräldrar som var med i undersökningen angav att alla traktorer egentligen inte var utrustade för att barnen skulle kunna åka med utan risk. De med nyinköpta traktorerna angav att de hade extrasäte i traktorn medan de med äldre traktorer saknade detta. Dock var det enbart två av föräldrar som angav att de hade säkerhetsbälte till extrasätet i traktorn. Flera menade på att det var dåligt att extrasäte och säkerhetsbälte inte var standard i alla traktorer i stället för en extrautrustning när man visste så mycket om olycksfall och trafikolyckor med traktorer. Någon av de föräldrarna som var irriterad på att detta fortfarande i dagens Sverige inte var standard sa så här:

”Det tycker jag är dåligt att det inte är säkerhetsbälte i alla sådana här passagerarsäten på traktorer egentligen. Ja, att de inte tillverkas så.” (Pappa med ett barn)

En annan pappa, som också ansåg att det borde finnas extrasäte och säkerhetsbälte som standard i traktorer, sa:

”Det hände ju när de vara mindre, och de var med när man körde traktorn, att de somnade när de satt och åkte. Om man då bromsade snabbt så fick man liksom fånga upp dem med armen innan de trillade av sätet och dunsade i golvet. Så det har ju hänt att de har trillat ner någon gång, det har det. Inte så att de har skadat sig något allvarligt, men visst det har ju hänt.” (Pappa med två barn)

En mamma beskrev att hon och hennes man varit väldigt noga med att det skulle finnas säkerhetsbälte på extrasätet i traktorn. Denna mamma beskrev att de också varit noga med att införskaffa andra redskap och tillbehör för att minska riskerna i lantbruksmiljön. Hon sa:

”Vi var rörande överens om att vi måste ha extrasäten med bälte i traktorn. Och vi försöker att tänka och vara extraförsiktiga och handla grejer och så till grindar och annat bara för att man inte ska kunna klämma sig och så. Det ska vara säker, så säkert som möjligt.” (Mamma med tre barn)

Andra säkerhetsåtgärder på lantbruket

Det finns en del checklistor och informationsmaterial att tillgå för att göra lantbruket säkrare. Var detta något som föräldrarna kommit i kontakt med? Det var flera föräldrar som exempelvis beskrev att de sett filmen *”Jag skulle bara...”* i vilken personer som själv varit med om olycksfall i lantbruks och skogsmiljö beskriver händelseförloppet. En mamma sa:

”Vi har ju gjort en del åtgärder för att göra det säkrare, som ett säkrare räcke till höskullen. Vi har även tittat på en LRF Dvd:n. ”Jag skulle bara...” tillsammans med barnen. Mycket lärorik! Rekommenderas.” (Mamma med tre barn)

Flera beskrev att filmen gjort ett starkt intryck och var ett bra diskussionsunderlag i familjen angående risker och hur lätt olyckor kan uppstå. En mamma skrev:

”När jag såg filmen första gången grät jag för alla gamla minnen som poppade upp. Jag, mina syskon och kusiner har råkat ut för de flesta av de saker man varnade för i filmen. Det är närmast ett under att ingen av oss omkom. Vid flera tillfällen kunde det gått riktigt illa, särskilt för min bror. Han fastnade i kraftuttaget till den bogserade tröskan, han ramlade i brunnen, blev sparkade och stångad av tjuren och korna. Min syster fick hett kaffevatten över sig. Jag blev ”bara” stångad av baggen.” (Mamma med två barn)

Genom åren har det gjorts en del olika satsningar för att minska risken för olycksfall inom lantbruket. En mamma sa så här om LRF:s tävling *”Säkerhet till Max”*:

”Vi har faktiskt inte gått med i den. Jag vet inte varför men det är så mycket man ska. /.../Men det är bra att det finns och man läser igenom det och blir medveten om riskerna helt enkelt.” (Mamma med tre barn)

Det finns inom LRF även något som heter *FarmarBUS* vilket flera föräldrar tog som en positiv satsning. Dock har en del LRF regioner i princip lagt ned denna satsning vilket beklagades av flera föräldrar eftersom man upplevt att detta varit väldigt bra.

”Vi var med på det här FarmarBUS. Vi var noga efter det och la lock på alla brunnar och så. Men de har ju lagt ner FarmarBUS och det tycker jag är Såå synd. Vi har varit på LRF om det och tjatat flera gånger om detta varför de la ner det. Man fick en sådan himla AHA-upplevelse. Att ”- Ja just det, det KAN ju hända”. Det hade inte vi tänkt på i vår vardag förut. Så FarmarBUS var jättebra tyckte jag.” (Mamma med tre barn).

Hur föräldrarna lär sina barn och ungdomar riskmedvetenhet i lantbruket

Hur ska man då undvika att det händer olyckor med barn och ungdomar i lantbruksmiljön? En mamma var mycket orolig för att det skulle inträffa olyckor med barnen på deras gård. Hon poängterade betydelsen av att sprida information om olycksfalls risker inom lantbruket till lantbrukarföräldrar och skrev:

”Föräldransvar, vill jag understryka, är det första att förhålla sig till! Utbilda, fortbilda, underhåll kunskapen - och använd SUNT FÖRNUFT i alla lägen!” (Mamma med två barn)

En annan mamma tyckte också att det var viktigt med information om riskerna som fanns på ett lantbruk till föräldrar men även till barnen och ungdomarna. Hon sa:

”Jag tror att man MÅSTE prata om det. Det är himla viktigt och informera och så.” (Mamma med tre barn)

Flera föräldrar beskrev att det inte gick att stänga ute barnen och ungdomarna från arbetsmiljöns faror men angav också att det inte var något eftersträvansvärt. De menade istället att det var viktigt att barnen var med i lantbrukets arbetsuppgifter för att från början lära sig förhållningssätt och hur man skulle undvika olycksrisker. Någon pappa beskrev att hans far hade varit noga med säkerhetsmedvetenhet. Han menade att tack vare att pappan visat på vilka sysslor som var tillåtna för honom som barn och varnade för vad som var riskabelt så byggdes ett medvetande in vilket tydliggjort och ökat respekten för risker. En mamma som också ansåg att det var mycket viktigt att var med från tidig ålder i lantbrukssysslorna för att lära sig om förhållningssätt och olycksrisker skrev:

”För att kunna leva på en gård som innebär mycket faror, är det nog extra viktigt för vår tre årige son att vara med pappa och farfar redan som liten för att inse just vilka faror där är med diverse arbete.” (Mamma med två barn)

En annan pappa sa.

”Jag tror att det sker en tillvänjning. Om man ska vara en kycklingmamma och skrika ”akta, akta, akta” Jag tror inte på den modellen, va. Utan de ska själv få en insikt i det. Är de aldrig med så kan de få för sig att allting är farligt. Vår uppgift som förälder är att göra dem självgående.” (Pappa med tre barn)

Just betydelsen av att göra barnen ”självgående” och egenansvariga var något som flera föräldrar tog upp som betydelsefullt dels för uppväxten i lantbrukets arbetsmiljö men också som en förberedelse för vuxenlivet. En pappa sa:

”Vi tycker det är viktigt att barnen blir självständiga./.../ Man måste ju testa sig fram och lära sig av sina misstag även om man inte ska göra för stora misstag så får man ju prova.”
(Pappa med två barn)

En pappa berättade att han var frustrerad över att veta att hans barn utsattes för stora risker utan att se någon möjlighet att förändra detta på grund av omständigheterna i den koopererande boende- och arbetsmiljön. Han sa:

När hon var en tre år så började hon ju följa efter oss när vi skulle mjölka på andra sidan vägen. Men hon har alltid ställt sig och tittat sig för innan hon har gått över vägen, för det säger folk som har kommit förbi och sett henne också./.../. Jo så det gjorde hon varenda morgon. Men vad gör man. Hade vi haft staket så hade hon klättrat över. Så att.. Men det har ju gått bra..” (Pappa med fyra barn)

En mamma uppgav att anledningen till att hon nu kunde lite på sina barn och låta dem klara av vissa arbetsuppgifter själv var för att de hade fått vara med och lärt sig från början hur man skulle förhålla sig: Hon sa så här om vedklyven:

”De har ju stått med där och klyvt ved från det att de var små. Visst är det så att det är smidigare att lämna dem hos en barnvakt eller hos mamma eller någon, men är det rätt att göra det eller är det bättre att de är med och lär sig rätt från början. Jag tycker det är bättre att ha barnen med sig hela tiden faktiskt så att de lär sig. Det finns ju alltid saker runt om kring som de kan hjälpa till med även om de inte behöver stå just vid klyven.” (Mamma med tre barn)

En pappa beskrev att hans söner hade testat gränserna många gånger exempelvis med deras fyrhjuling. Han skrattade när han beskrev hur förfärade farmor och farfar varit, medan han och hans fru tyckt att det varit okej. Han sa:

”När pågarna flängde runt så blev de alldeles ifrån sig (skrattar till) Jag sa bara att låt dem köra de måste få prova på. Men visst fyrhjulingar de är ju farliga. Det ser man i tidningar och så ju. Det händer ju olyckor. Det måste ju vara måtta./.../ Men det är bra att det händer lite sånt så att de lär sig.” (Pappa med fyra barn)

Upplevde då föräldrarna att ett olycksfall ökade barnens riskmedvetenhet och gjorde dem försiktigare? Någon förälder angav att någon liten incident där barnen inte skadade sig men fick se att de vuxnas förmaningar inte bara var tomt prat kunde vara en nyttig läxa för barnen. Hon sa:

”Ibland kan man nästan tycka att det kan vara bra om det händer någon lite grej så de förstår att man menar allvar när de håller på och testar gränserna så att de förstår att det verkligen kan hända. Att de lär sig av egen erfarenhet./.../ De var och busade en gång på balvagnen och öppnade grinden och då ramlade den ner, men de fick den inte på sig. Men det var lite läskigt när den ramlade ner ”pang bom”, så nu håller de sig borta båda två.” (Mamma med tre barn)

En mamma, vars dotter hade skadat sig när hon var på en plats på lantbruket som föräldrarna förbjudit, ansåg att incidenten ökat barnens riskmedvetenhet. Hon menade också att olyckan

medfört att de som föräldrar hade börjat vara tydligare och prata mer med barnen om vad som kunde hända och varför vissa saker och platser var förbjudet område. Hon beskrev det så här:

”Det är svårt att säga på förhand att det här och det här KAN hända. Jag tror att barn har svårt för att förstå det. Att läsa instruktionsböcker om hur man ska bete sig i lantbruket och om vad som är farligt det tror jag är svårt. Visst kan man säga att ni ska INTE gå upp på skullen. Men varför? Det är viktigt att prata om varför det är farligt. Kanske de inte förstår förrän någon kan visa mer utförligt att ”-Titta detta här kan hända”. Att man till exempel tar en väldigt snäll häst och visar att om jag låter hästen gå före in genom dörren så kan jag bli klämd. Men om jag går före så händer inte det. Genom att visa så kan barnen mer utförligt förstå det. Det är viktigt att en vuxen kan förklara och kan sätta en handling på ordet.”
(Mamma med tre barn)

Positivt och negativt med boende på lantbruk

I stort sett alla föräldrar som berättade i denna studie beskrev att de var mycket glada över att de kunde ge sina barn möjligheten att växa upp på ett lantbruk och i en lantligmiljö eftersom det såg så många fördelar med detta. En mamma skrev i sin berättelse så här:

”Som mamma tycker jag att det är fantastiskt att mina barn kan växa upp i en miljö där man får lära sig av naturen och upptäcka nya saker varje dag. Vi har två friska och härliga barn som lever för traktorn och djuren.” (Mamma med två barn)

En annan mamma berättade:

”Livet på lantbruket är härligt och en bra uppväxtmiljö. Det ger mycket./.../ Man får en sådan otroligt bra kontakt genom att man jobbar tillsammans med varandra /.../. Det är en otrolig teamkänsla.” (Mamma till tre barn)

En av de fördelar som föräldrarna angav med att växa upp på ett lantbruk var att barnen tidigt lärde sig förhållningssätt i bemötandet av djur, empati och betydelsen av att sköta om djuren

”Om man jämför med de kompisarna som kommer hit så kan de väldigt mycket. Ja de förstår ju så väldigt mycket. Det gör ju inte alls de som kommer hit. De förstår ju liksom inte. De är ju in alls inne i det där med ansvar, tycker jag. Det är där den stora skillnaden är, tycker jag, mellan de barn som är uppvuxna på lantbruk eller inte. De andra har inte alls samma ansvarskänsla som våra barn har, tycker jag. Dessa är ju så inne i det att; nu måste jag hjälpa mamma med det” (Mamma med tre barn)

En del föräldrar betonade möjligheten att få bo på ett lantbruk och få hjälpa till med olika sysslor rustade barnen och ungdomarna på ett bra sätt inför vuxenlivet. En mamma med söner på 14 och 16 år sa:

”Som 4-6 åringar körde de runt på trehjuling, cykel och tramptraktor i ladugården. I dag kan de vid behov göra ett ladugårdspass själv om det skulle ”köra ihop sig” och vi inte har möjlighet av någon anledning. Vi ser det som att alla måste hjälpas åt med det som ska göras. En

bättre inskolning i praktiska arbetsuppgifter får man leta efter. Jag är övertygad om att de kommer att ha nytta av detta vare sig de kommer att jobba inom bondenäringen eller på en annan arbetsplats.” (Mamma med två barn)

Flera föräldrar påpekade också att livet på lantbruket och i nära samspel med naturen och årstidernas skiftningar och livets förgänglighet bland djuren gav deras barn fördjupad kunskap om liv och död som rustade dem väl för livet. En mamma beskrev hur hon upplevde betydelsen av denna kunskap så här:

”Det föds djur och visst är det tråkigt att det dör ett djur Men det gör det. De som inte har egna djur och lever så här, de har det nog lite svårare med det här med livet och döden och de här stora frågorna.” (Mamma med tre barn)

De föräldrar där barnen hjälpte till mycket med olika sysslor i lantbruket angav att en del arbetsuppgifter inte var helt riskfria, men att man försökte att informera och prata om risker och farorna med sina barn. En mamma skrev:

”Självklart är vi medvetna om att många av arbetsuppgifterna är farliga. Vi pratar ofta om exempelvis trötthet, ouppmärksamhet och vikten av att berätta vad man ska göra för varandra. Detta för att medvetandegöra när farliga situationer kan uppstå. Man kan inte skydda sig mot allt, men händer det incidenser så försöker vi lära oss till en annan gång.” (Mamma med två barn)

Några av föräldrarna beskrev hur det varit nära olyckor några gånger men som gått väl.

”Visst har det varit några gånger så där ”-Ooosch!!!” när det har varit nära.” (Pappa med fyra barn)

Andra föräldrar kunde inte minnas att det någonsin inträffat incidenter eller olyckor på lantbruket även om de angav att det fanns risker.

Betydelsen av barnens engagemang i lantbrukets arbetsuppgifter

Lantbrukarbarn har som vi beskrivit tidigare en speciell uppväxtmiljö eftersom de växer upp i ett hem som ligger på en arbetsplats. Oavsett om barnen är delaktiga i de dagliga sysslorna eller ej så innebär lantbrukandet att föräldrarnas arbetstider är beroende av djurskötsel och odlingssäsong. Familjen och arbetet/företaget blir därför mer inkorporerat med varandra.

Så här skrev en mamma i sin insända berättelse:

”Det är inte många som kan ha sina barn med sig på sin arbetsplats idag oavsett om det är en farlig arbetsplats eller inte. Men våra barn växer upp på vår arbetsplats, de har inget annat val. ” (Mamma med två barn)

Någon mamma beskrev hur barnen i princip varit med i arbetet sedan de föddes och sa:

”Barnen har varit med och hjälpt till i ladugården från och med de lärt sig att gå. När de var riktigt små så, i och med att det är räls i taket som vi kör mjölkmaskinerna i, så satte vi dem i

en babygunga där som vi drog med oss och innan dess låg de i vagnen.” (Mamma med tre barn)

Flera föräldrar poängterade de positiva sidorna med att kunna ha med sina barn medan de arbetade. En pappa skrev så här om sina barns vardagsmiljö och engagemang i lantbruksföretaget:

”Vi är för barnarbete i den bemärkelsen att våra barn är med oss och gör skillnad, det vill säga de blir sedda och bekräftade i sin hemmiljö på ett sätt som vi tror är få förunnat. Våra barn leker arbete. De är med på sina egna villkor och för att det är roligt och så länge de vill. Vi har mycket valt vårt liv utifrån att de vi gör är det bästa för våra barn att utvecklas till lyckliga och duktiga människor.” (Pappa med tre barn)

Flera föräldrar beskrev hur barnen hjälpte till med olika sysslor på gården även om de var noga med att poängtera att det var på barnens villkor och efter intresse. Föräldrarna berättade exempelvis fyraåringar som ansvarade för att mata lamm med nappflaska och 11 åringar som mockade till travhästar. En mamma skrev stolt hur hennes son som var 11 år var väldigt intresserad och hjälpte till mycket i deras lantbruk. Hon skrev om hur han kunde köra och kulti- vera timme ut och timme in efter bet upptagningen.

”Vår son som är 11 år är väldigt lantbruksintresserad och hjälper till mycket i lantbruket. Han behärskar sedan några år både traktorer och lastmaskin. De uppgifter han utför är att köra följevagn när vi tröskar samt ringvälta.” (Mamma med två barn)

En annan stolt mamma till två lantbruksengagerade barn skrev:

”Vi har en Avant minilastare som de har kört sedan de nådde ner till pedalerna. 10 åringen som börjar bli så lång att han kan mjölka själv kan nu också mocka ut ströbädd hos kalvarna själv med den. Den i sig är inte farlig men man måste ju tala om vad som kan hända om man gör vissa saker. I somras fick han även köra rundbalspressen med plastare på en åker nära hemma när hans pappa körde hem balarna.” (Mamma till två barn)

En del föräldrar beskrev att de försökte ha med barnen så mycket som möjligt i lantbruksföretagets arbete eftersom de såg detta som betydelsefullt för barnens kunskapsutveckling men också för familjegemenskapen. Någon sa:

”Det är viktigt att barnen är med och ser hur det går till oavsett vad man sysslar med. Jag tycker att det är viktigt att barnen är med och ser vad man gör. Så lika väl att man ska ha dem med när man gör något kul så ska man ha dem med i den dagliga verksamheten. Ja det är viktigt inför vuxen värden att man ser hur det går till och vad vi gör. Inget överdrivet men, men jag tycker det är viktigt.” (Pappa med två barn)

Föräldrar med barn som var intresserade av lantbruket och gärna deltog i detta beskrev arbetet på lantbruksföretaget som ett sätt att umgås i familjen:

”Ja det är ju fantastiskt kul. Man jobbar ju så mycket som lantbrukare och framför allt under sommarsäsongen så det är ju himla kul att kunna ha med honom på de jobben som jag bedö-

mer att han kan vara med på då. Det är ju både intressant, viktigt och lärorikt för honom också tror jag.” (Pappa till ett barn)

En annan mamma sa:

”De tycker att det är roligt att vara med pappa och han jobbar ju mycket så då får de ju vara med för att få träffa pappa. Vårt liv cirklar ju mycket kring lantbruket. Och är det viktigt för oss, så blir det ju viktigt för dem på något sätt.” (Mamma med två barn)

Att ha barnen med i arbetet på lantbruket har dock sina begränsningar och flera föräldrar beskrev att de använde barnomsorg och barnvakter dels för att barnen inte skulle delta i de mest riskfyllda momenten i arbetsmiljön, men också för att föräldrarna skulle få arbetsro. En mamma berättade så här:

”Fyraåringen hon åkte in på dagis när hon var drygt två för då gick det inte längre. Alltså då lyssnade hon inte och då kände vi det att den tiden då jag skulle jobba den gick åt till att jaga henne då. Att se till att hon var i säkerhet. Man får ju ta det också och kolla när det funkar och inte funkar. När de kan vara med.” (Mamma med tre barn)

Det fanns dock en skillnad mellan familjerna angående barnens engagemang i familjeföretaget/lantbruket. Någon beskrev att barnen inte alls var intresserade och aldrig var med på lantbruket utom möjligen att de åkt med någon gång i traktorn. Vid några gårdar tycktes lantbruket ses som ett yrke vilket som helst men där övriga familjen inte var lika engagerade i lantbruksföretaget. En mamma sa så här:

”Vi har kanske.., vad ska jag säga, inte den mest traditionella synen på lantbruket utan det är ett arbete. Även om vi bor på lantbruket och det är ett arbete på mycket mer tid än vad de flesta lägger ner, så är det min mans arbete. /.../Eftersom jag arbetar heltid så är ju barnen på fritids och kommer inte hem förrän på kvällen med mig, så det är nog det som gör det.” (Mamma med två barn)

En mamma beskrev att deras barn inte var med i arbetet vilket hon upplevdes som lite tråkigt men samtidigt såg hon också fördelar med detta. Hon skrev:

”Våra barn är sällan med och åker traktor eller tröskan. Det finns sällan tid för det och de tycker det är långtråkigt. Det är tråkigt på ett vis, men samtidigt så slipper de en massa farliga moment. De är heller inte med när vi kör in hö och halm. Kanske för att vi vet vad som händer om något går fel.” (Mamma med två barn)

Uppväxt och könets betydelse för säkerhetsattityden hos föräldrar

Några av föräldrarna beskrev att säkerhetstänkande till viss del var en genusfråga och att riskmedvetenheten var större hos kvinnor än hos män. Någon sa:

”Jag brukar säga till min man ”- Tänk nu på det med barna och tänk nu på det och de” Ja, med allting om de är med och åker eller så då. ”- Ja, ja det vet jag väl”, säger han då. ”-Men jag har fortfarande inte läst någon gång i tidningen att det har varit en kvinna som har varit

med när det har hänt något med barnen”, säger jag alltid då. ”-Ja jag vet att du har rätt”, säger han då (skrattar till). Det är ju många då som man läser om som åker med dem i skoporna och allt möjligt. Det skulle aldrig falla mig in alltså.” (Mamma med tre barn)

En annan mamma på en stor växtodlingsgård beskrev att det främst vara hon som poängterade säkerhetens betydelse även om hon ansåg att maken var lika säkerhetsmedveten och lika rädd om barnen som hon.

”Jag kanske mer kan vara så här att ”-Så, nu tänker vi på det här”. Ja, att man får vara lite riskmedveten och se efter lite och ha koll på vad som är farligt och så.” (Mamma med två barn).

En pappa la ihop sina tankar om manligt och kvinnligt samt uppväxtmiljö och beskrev en person som troligen främst skulle uppmärksamma risker för olyckor inom en lantbruksmiljön så här:

”Kommer en kvinna som är uppväxt i stan så är hon nog betydligt mer noga med allting. Det tror jag.” (Pappa med fyra barn)

Andra menade att säkerhetstänkandet påverkades av om man var uppvuxen på ett lantbruk eller inte. Någon sa:

”Många gånger så är det bättre att komma utifrån för då kan man se sådana saker som man inte tänker på och som man blir hemma blind på.” (Pappa med tre barn)

Någon annan förälder som funderade över uppväxtens betydelse sa:

”Man kanske blir slarvigare om man är uppvuxen på lantbruk. Jag tror det. Det är nog så att om man kommer inne ifrån stan så tänker man att ”-O det där det ser farligt ut.” Jag tror att de där stadsbarnen de borde vara rädda för allting när de kommer ut. Självt är man så van.” (Pappa med fyra barn)

En mamma påpekade att uppväxten på lantbruk gav en referensram utifrån vilken man bedömde vilka moment och vid vilken ålder också de egna barnen kunde vara med vid olika arbetsuppgifter och sysslor i lantbruket. Hon sa:

”Han (pappan till barnen) har ju lärt sig att köra traktor tidigt och sådana grejer. Medan jag då inte har varit van vid det och tycker att man ska vara lite större när man gör sådana grejer. Jo det kan nog ha betydelse och göra att man tänker på ett annat sätt. Man eller jag tänker ju inte så att ”-Nämen det där det gjorde jag ju när jag var så gammal” och har inte det som referens.” (Mamma med tre barn)

En pappa menade att uppväxten på lantbruk medförde ett förhållningssätt till risker och att man visste hur man skulle handskas med olika saker som andra utifrån saknade och därför upplevde som farligare. Han sa:

”Ja givetvis så om det är någon vuxen som inte har jordbruksanknytningen så kan de ha koskräck i princip. (skrattar till) ”-Såna stora djur, nej akta det är fara” Det är likadant med

hästar, men om man har hanterat djur när man var liten så har man ju lärt sig.” (Pappa med tre barn)

Farligare eller säkrare på dagens lantbruk

Föräldrarna var inte helt ense om det var farligare eller säkrare på dagens lantbruk. De flesta angav istället att riskerna hade förändrats. Maskinerna hade blivit säkrare, men samtidigt mycket större och mer tekniskt invecklade. Flera föräldrar angav därför att de olyckor som inträffade troligen blev mer allvarliga idag. En mamma sa:

”Jag har väldig respekt för maskinerna, men det är ju så. Just för att maskinerna har blivit så väldigt stora idag jämfört med hur det var förr. Som dubbelmontage på alla fyra hjulen det är ju ... Jag menar man känner ju inte om det kommer en unge som man kör över. Det är ju ingenting. Så det jag menar att det är det ju absolut jämfört med förr. Förr så var det ju inte så stora maskiner. Du såg ju oftast om det kom någon. Även om det hände olyckor då med.” (Mamma med tre barn)

En pappa sa:

”Det är nog farligare nu. Särskilt med mindre barn och de här stora maskinerna. Man måste veta var man har sakerna och så att där är skydd. Man har inte samma överblick nu. Om man ser till den första traktorn så var den inte så stor så man såg ju bättre men där var inte så mycket säkerhetsskydd. Det är lättare att bli skydd och gömma sig bakom de stora maskinerna i dag. Och det händer ju att de ramlar av och det får inte ske. Det händer ju att de åker i skopan och det får man inte heller. Tänk om något skulle inträffa. Men att barnen har varit med föräldrarna i arbetet i lantbruket så har det ju varit alltid.” (Pappa med tre barn)

Sammanfattande diskussion utifrån lantbrukarföräldrars beskrivningar

Nedan följer en sammanfattande diskussion om lantbrukarföräldrarnas attityder och upplevelser angående deras barn och ungdomars uppväxt- och vardagssituation på lantbruket. Kapitlet följer samma indelning som resultatdelen i rapporten ovan och är därför indelat i: Platser, tillfällena och tider med störst risk på lantbruket; Säkerhetsåtgärder för att minska riskerna på lantbruket; Hur föräldrarna lär sina barn och ungdomar riskmedvetenhet i lantbruket; Positivt och negativt med boende på lantbruk; Uppväxt och könets betydelse för säkerhetsattityden hos föräldrar.

Platser, tillfällena och tider med störst risk på lantbruket.

Som vi konstaterade i inledningen av denna rapport så är lantbruk en av Sveriges farligaste arbetsplats (Arbetsmiljöverket, 2008; Lundqvist 1996). Samtidigt är lantbruket en uppväxtmiljön för många barn och ungdomar. Eftersom lantbruket inte kan skötas under kontorstid och när barnen är på dagis, skola eller fritids utan i flera fall kan liknas vid ett 24/7 arbete, det vill säga pågår dygnet runt sju dagar i veckan, vittnade föräldrarna om att det näst intill är omöjligt att sköta arbetsuppgifterna utan att ha barnen närvarande vid vissa tillfällena. Nästan alla föräldrarna i denna studie angav därför att barnen ofta var med någon gång vid olika sysslor på lantbruket. Detta medförde enligt föräldrarna i denna studie att de ständigt var oroliga för att deras barn skulle råka ut för någon olycka. Detta gällde dels när barnen var med i vid ett arbetsmoment, men även för att det ständigt fanns en risk för att barnen kunde komma i ett oväntat och oövervakat ögonblick eller plats om de befanns sig på hemma på gården. Statistiken angående hur många barn olycksfall som inträffar i lantbruksmiljön är bristfällig men tidigare studier pekar på att en tredjedel av olycksfallen inom lantbruksföretagen drabbar en familjemedlem (Lundqvist & Pinzke, 2006). Ser man till dödsfallsstatistiken så visar denna på att de flesta barn och ungdomar som dör är barn till lantbrukare (Östberg, 1997). Många föräldrar tog upp olyckor och incidenser som inträffat med sina barn eller barn i deras närhet och beskrev hur någon blivit överkörda av mjölkbilen, andra som sjunkit ner i gödselstacken, barn som trillat ned från maskiner eller höskullen, blivit klämda i portar, grindar, mellan vägg och vagn samt sparkats och stångats av olika djur. Att som förälder ha sina barn omkring sig beskrevs vara positivt, men det var samtidigt en ständigt gnagande oro om vad som kunde hända barnen i denna farliga arbetsmiljö.

Föräldrarna hade ingen samlad bild över om det vara särskilt stor risk för barnolycksfall vid någon särskild produktionsinriktning inom lantbruket. Flera föräldrar boende på växtodlingsgårdar angav att det troligen var större risk för barnolycksfall på djurgårdar, medan föräldrar på djurgårdar ansåg att djuren oftast vara mycket snälla och det var större risker för barnolycksfall på växtodlingsgårdar där maskinparken oftast var väldigt stor och tung. Utifrån statistiken är det störst risk för olycksfall vid hantering och i närheten av djur följt av maski-

ner (Pinzke & Lundqvist, 2007). Föräldrarna angav att de upplevde att risken för olyckor var störst på platser i anslutning till maskiner vid intensiva arbetsperioder och trafiksituationen på och runt gården. Eftersom lantbruket är ett företag som är det ständiga transporter till och från fastigheten på samma vägar och tillfarter som barnen använder ökar detta exponeringen och därmed även riskerna. Det är också främst barn till företagare och lantbrukare som skadas i trafikolyckor (SOU 2002:68). Det var flera föräldrar som upplevde just trafiksituationen med stora och tunga maskiner i och omkring gården som i det närmaste katastrofal ur barnsäkerhetssynpunkt. De önskade att Vägverket skulle lyssna och hjälpa dem i deras försök att ge sina barn en säkrare uppväxtmiljö.

Dock finns det även en mängd andra platser med stor riskexponering inom lantbruket. Föräldrarna angav att de platser där djuren vistades, vid brunnar, på höskullen, i närheten av gödselstack samt omkringliggande dammar och vattendrag i närheten av lantbruket som potentiella riskplatser i barnens vardagsmiljö. Om man studerar den statistik som finns att tillgå så skadas flickor oftast i kontakt med häst och pojkar oftast i kontakt med maskiner (Benfalk & Ringmark, 2007). Eftersom föräldrarna beskrev att flickorna främst var djurintresserade och pojkarna främst maskinintresserade så är dessa resultat förståliga eftersom exponeringen troligen följer olycksstatistiken i denna fråga.

Föräldrarna upplevde att det oftare uppstod farliga situationer när flera barn var tillsammans. Detta var främst när någon kamrat var på besök. Föräldrarna såg dels en fara i att de besökande inte förstod vilka risker som fanns på lantbruket men även att barnen och ungdomarna drev ett maktspel mellan sig där det gällde att visa sig ”modigast” vilket medförde att de utsatte sig för större risker och även gjorde förbjudna saker. Föräldrarna angav att de behövde ha mycket mer uppsikt och kontroll över barnen när det var någon kompis på besök. Denna iakttagelse och upplevelse hos föräldrarna tycks bekräftas av tidigare studier där man konstaterat att en fjärdedel av de barn som skadas på lantbruk är på tillfälligt besök (Lantbrukshelsen, 2000). Detta kan tyckas märkligt med tanke på exponeringstiden för risk bland besökande barn. Risknivån är därför betydligt högre när kompisar är på besök och föräldrarna gör alldeles rätt i att ha barnen under särskild uppsikt vid dessa tillfällen. Kompisar på besök tycktes därför öka arbetsbelastningen, stressen och även tidsåtgången i arbetet hos lantbrukarföräldrarna. Det som upplevdes besvärande enligt några föräldrar var att andra föräldrar inte visade respekt för att lantbruket var en arbetsplats och ingen fritidsgård med spännande platser och djur där deras barn och ungdomar kunde ha det roligt. Själv kunde lantbrukarföräldrarna ju inte sända sina barn till kompisföräldrarnas kontor för att exempelvis leka med datorerna. Även konflikter mellan syskonen kunde leda till ouppmärksamhet både bland barn och vuxna. Flera föräldrar föredrog därför att barnen var med en i taget vid olika sysslor vilket troligen även minskar risken för olycksfall.

Säkerhetsåtgärder för att minska riskerna på lantbruket

Det finns studier som pekar på att barn och ungdomar står för en femtedel av de allvarliga skadorna och dödsfallen inom lantbruket (McCall et. al. 2007). Det är därför av stor betydelse att vidta säkerhetsåtgärder för att minska riskerna inom lantbruket. I denna studie var det inte

så många föräldrar som hade skapar särskilda säkra barnutrymme på gården eftersom barnen oftast var med i sysslorna på gården. Några föräldrar beskrev dock att de hade säkrat platser och avskilja den privata delen på gården från arbetsplatsen bland annat av säkerhetsskäl. Man kunde därför exempelvis inte köra in med lantbruksmaskiner och redskap på gårdsplanen där barn och vuxna brukade komma till fots. Andra lantbrukare som hade slagit ihop flera gårdar hade förlagt torkanordning eller riskfyllda moment på någon annan gård som ej låg i anslutning till bostadshuset. En del beskrev också att de hade varit noga med att prata med barnen om bränder och visa hur de skulle agera och ringa vid en brand.

De flesta föräldrar berättade att de hade vissa platser på gården som var barnförbjudna utan vuxnas sällskap. Att nästan alla lantbrukarbarn till någon del är delaktiga i sysslorna på lantbruket visade sig i denna studie, men har även beskrivits i andra studier (Lundqvist & Alwall Svennefelt, 2008). Utifrån detta går det att konstatera att väldigt många barn och ungdomar på lantbruk därför också utsätts för de risker som finns i lantbrukets arbetsmiljö. Genom att barn och ungdomar som lever, förflyttar sig och leker på de mest utsatta platserna och miljöerna också löper störst risk att skadas (SOU 2002:68) är barn och ungdomar som växer upp på lantbruk särskilt utsatta för risken att skadas och råka ut för olyckor. Eftersom dödsfall ofta ses som ”toppen på olycksfallsberget” så är det troligen ett stort mörkertal angående incidenter och olycksfall bland barn och ungdomar i lantbruksmiljö. Flera föräldrar i denna studie vittnade också om att deras barn och ungdomar varit med om flera situationer vilka gått väl, men som varit väldigt nära att sluta i en allvarlig olycka. Dock angav föräldrarna att de varken ville eller kunde utesluta barnen från vistelsen i arbetsmiljön på lantbruket. De efterlyste därför säkerhetsprodukter som minskade riskerna i stället. Det tycktes utifrån föräldrarnas beskrivning dock inte finnas så många färdiga produkter att tillgå på marknaden för att underlätta att ha med sig barnen på ett säkert sätt i arbetet. Föräldrarna berättade därför hur de själva uppfunnit och konstruerat olika anordningar inne i stallarna och maskiner som exempelvis portabla babygungor, barnhagar i kalvboxar och barncykelsitsar i maskinernas hytter etcetera för att skapa barnsäkerhet på arbetsplatsen. Det kan därför tyckas betydelsefullt att tillverkare får upp ögonen för denna nisch för barnsäkerhetsprodukter och finner ut praktiska lösningar som skapar säkrare miljöer för barn på lantbruk. Det är dock inte enbart olycksrisker som bör ses över och förhindras med tanke på barnens hälsa. De barn som är med i föräldrarnas arbete utsätt även för exempelvis damm, buller och vibration.

Alla de föräldrar som var med i studien beskrev att man hade regler för att minska riskerna både med djur genom att exempelvis alltid närma sig djuren på ett speciellt sätt så att de inte skulle bli rädda och reagera oförutsett. Man hade också regler kring maskiner. Föräldrarna beskrev att det också var viktigt att alltid söka kvittens hos barnen på att de verkligen hade förstått en instruktion eller förmaning så att det inte skulle uppstå missförstånd. Dock poängterade flera föräldrar att de i sina förmaningar alltid var noga med att inte skrämna barnen så att de skulle uppleva livet på lantbruket som farligt. Det var istället föräldrarnas eget ansvar ansåg de, att skapa en miljö där barnen och ungdomarna kunde vistas utan att riskera att skadas. En Kanadensisk studie konstaterar dock att bland barn under sex år beror olyckorna främst på oförutsedda beteende bland barnen, vilket troligen inte går att förmana bort, men risken för olyckor minskades genom att säkra den omgivande miljön (Morrongiello, 2007a).

Olycksrisken i närheten av maskiner angavs som särskilt stor. Föräldrar beskrev därför att det var säkrare för barnen att vara på plats inne i maskinerna än att ha dem någonstans på gården där man inte kunde övervaka dem. Några föräldrar hade köpt traktorer innan de fått barn och då inte tänkt på att extrautrusta med extrasäte och säkerhetsbälte. Flera föräldrar beskrev att det var dåligt att detta inte var standard i dagens traktorer. Det var några år sedan det blev standard med säkerhetsbågar och tak, och säkerhetsutvecklingen borde därför fortskrida också inne i hytten.

En Kanadensisk studie konstaterade att barn med ökande ålder ofta tillåts befinna sig i farliga miljöer på lantbruket (Morrongiello, 2007a). De skador och dödsfall som uppstått bland de lite äldre barnen i den studien orsakades oftast av oförutsedda händelser i den omkring varande miljön på lantbruket (Morrongiello, 2007a). Genom att utsätta sig för större exponering ökar också risken för olyckor. Utifrån föräldrarnas berättelser i denna studie men även utifrån tidigare studier (Lundqvist & Alwall Svennefelt, 2008) går det att fastslå att en del av de sysslor som utförs av barn och ungdomar i lantbruket i Sverige inte är tillåtna enligt lagstiftning. Den som är under 13 år får enligt Arbetsmiljölagen (1977:1160) och arbetsmiljöföreskriften om Minderåriga (AFS 1996:1) inte arbeta vilket även innefattar ”att hjälpa till” i familjens lantbruk. Undantag ges för lättare sysslor som exempelvis att plocka frukt och bär eller sälja jultidningar och majblommor. Det är först vid 16 år som man får lov att ta ett normalt men *ofarligt* arbete. Att arbeta med djur, arbeta med traktor, motorredskap och fordon, maskinellt drivna tekniska anordningar/verktyg samt olika lyftanordningar och transportörer är tillåtet först när man fyllt 18 år. Utifrån föräldrarnas berättelser tycktes flertalet av föräldrarna inte vara medveten om dessa lagar då de berättade om 8-13 åringar som körde traktor och harvade timmar i sträck, skötte om travhästar, själv kunde utföra ett mjölkningsspass och körde lastmaskiner. Barnombudsmannen och Barnsäkerhetsdelegationen tar särskilt upp att föreskrifter bör skärpas och att informationen förbättras till föräldrar och barn angående vilka regler som gäller för minderårigas arbete inom jordbruks- och skogsmiljö (SOU 2003:127). Utifrån detta och utifrån resultaten i denna studie tycks det vara särskilt viktigt att prioritera detta arbete.

Det finns olika satsningar gjorda av bland annat LRF för att minska riskerna inom lantbruket och som flera föräldrar såg som positivt. Dock angav föräldrarna att LRF:s satsningar på barn och ungdomssäkerhet inom lantbruket hade nedmonterats under de senaste åren. Dessa föräldrar hoppades att denna trend skulle brytas och man i framtiden åter skulle satsa på att öka barn- och ungdomssäkerheten på lantbruk.

Hur lärde föräldrarna sina barn och ungdomar riskmedvetenhet

Barn och ungdomar på lantbruk utsätts som vi beskrivit tidigare för riskerna i en av Sveriges mest olycksdrabbade arbetsmiljöer. Enligt en tidigare studie händer sextio procent av barnolyckorna på lantbruket under lek (Lantbrukshelsen, 2000). Detta ställer därför extra stora krav på föräldrarna och upplevdes som väldigt stressande i arbetssituationen, som någon sa i denna intervjustudie. För att klara av att sköta sina arbetsuppgifter beskrev därför någon förälder i denna studie att de hade blivit tvungna att anlita barnpassning. Det kan tyckas självklart att avskärma arbetsplatsen från hemmiljön och förbjuda att barnen vistas på föräldrarnas

arbetsplats för att undvikas. Men situationen är mer komplex och mångfasetterad och lösningen därför inte så enkel. Så gott som alla de föräldrar som medverkat i studien beskrev hur deras barn fick unika möjligheten att utvecklas genom att delta i sysslorna på lantbruket. Föräldrarna beskrev även att barnen genom att sakta introduceras i lantbruksarbetets ibland farliga arbetsmoment även utvecklade ett ökat säkerhetstänkande, en ”tillvänjning” och ett förhållningssätt som medförde att deras riskmedvetenhet ökade. De såg detta som en nödvändighet om barnen skulle ”överleva” i sin farliga uppväxtmiljö. Hartling et. al.(2005) och McCallum et.al. (2004) har i sina studier konstaterat att säkerhetsmedvetenheten är betydligt bättre hos de barn som börjar vid så tidig ålder som möjligt och där säkerhetstänkandet vävs in och blir en naturlig del av vardagen. Även andra studier har pekat på att ett visst beteende oftast beror på att vi har lärt oss att handla och reagera på ett visst sätt vid ett tidigare tillfälle vilket sedan kvarstår (Skinner, 1974). Därmed tycks föräldrarnas sätt att introducera barnen vid tidig ålder för risker vara ett effektivt sätt att medvetande göra risker för barn och ungdomar på lantbruk.

Flera föräldrar i denna intervjustudie tycks använda sig av någon form av ”trial and error” uppfostran till säkerhetstänkande genom att flera uppgav att det var bra om barnen ibland rådde ut för någon liten incident i lantbruket utan att skada sig för att utifrån denna erfarenhet förstå att det fanns faror och öka sin riskmedvetenhet. Dock har andra forskare påpekat att vårt beteende utgår från komplexa system och dels styrs av inre faktorer som självkänsla, erfarenhet och värderingar och dels av yttre omständigheter i den sociala, fysiska, psykiska miljö och kultur som vi vistas i (Bandura, 1969; Glanz et.al. 1997; Naidoo & Wills, 2000). Genom detta lär sig exempelvis barn ofta genom att ta efter och imitera vuxna och det går att förändra olika typer av beteende utifrån positiv förstärkning (Bandura & Walters, 1963). Det är därför viktigt att de vuxna inom lantbruket axlar denna roll som en god förebild i säkerhetsarbetet på lantbruket och är medvetna om att barn främst inte gör som de vuxna säger utan som de vuxna gör och handlar. De föräldrar till barn och ungdomar på lantbruk som använder sig av ”trial and error” bör också överväga vilka arbetsmoment barnen är med vid. En australiensisk studie har konstaterat att två tredjedelar av de skadade eller avlidna barnen inom lantbruket varit tillsammans med en vuxen och i hälften av fallen i omedelbar närhet av en vuxen (Morrongiello, 2007b). Studien konstaterade även att en tredjedel av barnen hade fått tillräcklig ledning och uppmärksamhet av den vuxna när olyckan inträffade (Morrongiello, 2007b). Utifrån föräldrarnas resonemang och resultaten i den beskrivna studierna torde därmed de barn som inte skadas svårt eller avlider få med sig mycket bra säkerhetskunskaper och förhållningssätt inför vuxen livet. Eftersom ökad exponering även ökar risken för olycksfall så är dock frågan hur mycket lantbrukarföräldrar vill och bör utsätta sina barn och ungdomar för så att de kan få denna erfarenhetskunskap redan vid barnsben. Alla lantbrukande föräldrar bör därför noga överväga vid vilka arbetsmoment det är lämpligt ha barn och ungdomar närvarande eftersom olyckor inträffar trots att det finns vuxna i den direkta närheten som ger adekvat information och instruktion.

Positivt och negativt med boende på lantbruk

De allra flesta av föräldrarna beskrev att det var mycket positivt och att de var glad för att de kunde ge sina barn tillgång till den uppväxtmiljö som lantbruket innebar genom närheten till

djur, natur samt det lugn och trygghet som fanns på landsbygden. Barnen lärde sig också om livet och dess förgänglighet på ett naturligt sätt vilket gjorde dem tryggare i sig själv och bättre rustade för livet och dess svårigheter, angav föräldrarna. Att växa upp på lantbruk innebär också att växa upp på ett familjeföretag. Familj och företag kan vara svåra att särskilja (Hall, 2003). På exempelvis gårdar med produktionsinriktning mot djur kräver dessa i princip skötsel dygnet runt sju dagar i veckan. Även lantbruksföretag med produktionsinriktningen framförallt inriktad på växtodling har perioder då väderleksförhållande vid exempelvis sådd och skörd styr över familj och fritid. Detta medför att föräldrar som är lantbruksföretagare kan tvingas att väga familjens intressen emot företagets. Föräldrarna måste hela tiden överväga och bedöma riskerna för sina barn i lantbruksmiljön i förhållande till lantbruksföretagets vinstintresse. Detta gör också att både föräldrarollen och arbetssituationen i företaget blir väldigt speciell. Föräldrarna kan därför bli tvungna att blunda för att deras barn utsätts för risker gentemot företagets intresse. Föräldrarna beskrev detta genom att de tillät att minderåriga körde maskiner och utför arbetsuppgifter som måste hinnas med i tid eller på grund av hög arbetsbelastning. Eller när gården och därmed både arbetsplatsen och hemmiljön är belägen vid en starkt trafikerad väg som underlättar transporter men ger en ytterst farlig trafikmiljö för barnen. Det gick i föräldrarnas beskrivningar därför att skönja ett ständigt gnagande dåligt samvete som medförde stress i arbetssituationen bland lantbrukarföräldrarna.

Flera föräldrar vittnade om att de tyckte att deras barn var mycket mer ansvarstagande än andra barn genom att de tidigt fått möjligheten att ta hand om djur och hjälpa till på lantbruket. Detta såg man som en stor fördel som andra barn saknade. Förälder bör dock vara medvetna om att en del barn och ungdomar kan ha svårt att bryta sig loss ur traditionen med hänsyn till familjen, familjeföretaget och familjesammanhållningen. Genom att det förväntas att ungdomarna ska agera i familjeföretagets intresse, hjälpa till och ta ansvar, så kan detta också medföra hinder i deras personliga utveckling enligt en studie av Hall (2003). Barnen och ungdomarnas engagemang i familjeföretaget/lantbruket tycktes dock utifrån föräldrarnas berättelser variera. Detta beroende på produktionsinriktning, tid, barnens intresse, tillgång till barnvakt och barnens ålder. Vid en del företrädesvis rena växtodlingsgårdar var barnen inte så engagerade i verksamheten utan hade främst sina intressen och fritidsaktiviteter förlagda utanför gården. Den samhällsförändring som har varit har medfört att det inte är arvet av familjegården som styr yrkesvalet (Nordström & Mårtensson, 2001). Det var inte någon av de intervjuade föräldrarna som heller uppgav att de förväntade sig att barnen skulle ta över föräldragården på grund av tradition utan att de skulle välja sin framtid utifrån egna intresse. Föräldrarna behöver dock vara observanta på att inte lägga för mycket ansvar på barnen och ungdomarna eftersom de på grund av lojalitet då kan försöka utföra sysslor som de varken psyksikt eller fysiskt är mogna för.

Betydelse av bakgrund och genus för säkerhetsattityden hos föräldrar

Föräldrarna i denna studie menade att riskerna på dagens lantbruk kanske inte blivit mindre genom åren. I stället var det i dag andra risker mot förr eftersom maskinerna och teknologin exempelvis hade blivit mer komplicerad, större och mer riskfylld. Flera föräldrar funderade också över om det var skillnad i säkerhetstänkande hos kvinnor och män. En del, både män

och kvinnor, angav att de trodde att kvinnor hade en ett högre säkerhetstänkande och att det framför allt var män som slarvade med säkerheten. Dock fanns det män som angav att de hade ett högre säkerhetstänkande än deras fruar. Det som tycktes slå igenom var då att kvinnan hade en bakgrund inom lantbruket medan männen växt upp i tätort och saknat lantbruksanknytning under barndomen. Individer som vistas och ständigt utsätts för faror och risker använder sig av sina psykologiska försvarsmekanismer för att bemästra vardagen. Detta genom att helt enkelt för ringa och förneka att det finns en verklig risk i miljön (Zerubavel, 2006; Cullberg, 2001; Koskela & Pain, 2000). Det som man i ett skadepreventivt arbete bör tänka på och som exempelvis Farmsafe Australia (1999) lyfter fram är att då oftast någon av föräldrarna är uppvuxna på lantbruket och det har drivits under flera år och generationer så är säkerhetsarbetet kanske inte uppdaterat till dagens standard och behöver ses över.

Flera föräldrar beskrev att de ansåg att en slarvig gård var en högrisk gård för olyckor. De beskrev betydelsen av god ordning med bra underhåll av miljö, maskiner och anläggningar för att minska risken för olycksfall för sina barn men även för dem själva och andra som vistades på gården. Det som flera poängterade var betydelsen av att städa och plocka undan, att ställa tillbaka verktyg, maskiner och andra föremål på rätt plats exempelvis kemikalier, använda förpackningar. Farmsafe Australia (1999) lyfter också fram risken med att en del lantbruksföräldrar själva har arbetat hårt under sin egen uppväxt och ser barnen som en naturlig del av gårdens arbetskraft särskilt när de blir äldre. Väldigt många lantbrukare accepterar också skador och skaderisken som något naturligt, ofrånkomligt och "så har det alltid varit". Man blir kanske också som beskrevs av en del föräldrar "hemmablind" för risker i lantbruksmiljön och ser inte potentiella risker på sin egen gård. Detta angavs framför allt gälla om man är uppvuxen på lantbruk eller till och med på den gård som man numera driver. Någon av föräldrarna beskrev att det därför kan behövas information och påpekande utifrån för att uppmärksamma riskmiljöer och riskmoment så att man får en "aha" upplevelse i sitt eget säkerhetsarbete. För att upprätthålla en säker arbetsmiljö kan det därför vara viktigt att man regelbundet går igenom lantbruksföretaget utifrån ett systematiskt arbetsmiljöarbete (AFS 2001:01; AFS 2003:4) för att bedöma, åtgärda och minimera riskerna för både barn och vuxna i arbetssituationer och arbetsmiljön lantbruket.

Slutsats

Att vara föräldrar till barn på lantbruk tycks idag inte ha så mycket gemensamt med Bullerbyn och Emil i Lönneberga, även om uppväxt på lantbruk ger en trygghet, ansvarsfullhet och erfarenhetskunskap om livet som föräldrarna beskriver som mycket positiv. Föräldraskapet på lantbruk tycks snarare kunna liknas vid att vara förälder till Ronja Rövardotter som hela tiden övar sig på att akta sig från att trilla ned i Helvetesgapet. Det tycks i många fall krävas större ansvarsfullhet av föräldrar till barn på lantbruk än av andra föräldrar eftersom barnen växer upp i en många gånger mycket farlig hemmiljö som ibland tycks styras utifrån familjeföretagets förutsättningar och ramverk. De flesta föräldrarna i denna studie ansåg att det många gånger var livsnödvändigt att barnen och ungdomarna så tidigt som möjligt vande sig vid de risker som fanns på lantbruket. Barn och ungdomar tycktes i många fall få lära sig hantera olycksfallsrisken på lantbruket genom ”trial and error”, det vill säga genom att själv utforska, misslyckas/lyckas och få erfarenhetskunskap. Detta kan dock vara ett mycket farligt sätt att lära sig om olycksrisker om inte föräldrarna är nogga med att sätta ramarna för inom vilka säkerhetsgränser dessa försök ska utföras.

För att minska olycksfall bland barn och ungdomar på lantbruk så tycks det utifrån föräldrarnas beskrivningar och resultaten i denna studie var viktigt att aktivt arbeta med preventiva åtgärder mot ökad riskmedvetenheten hos framför allt barn, ungdomar och föräldrar på lantbruk. Kompisars, deras föräldrars och andra vuxnas riskmedvetenhet bör också ökas eftersom dessa också ofta är implicerade riksökning och olycksfall på lantbruk. Det är också viktigt att upplysa föräldrar, vuxna men även barnen och ungdomarna om vilka sysslor som de utifrån lagstiftning tillåts att utföra för att inte skada sin framtida hälsa. En metod som varje företag är ålagda att följa för att höja säkerheten är Systematiskt Arbetsmiljöarbete. Det finns också en del bra checklistor att tillgå för att se över lantbruket och minska olycksrisken för barn och ungdomar (se bilaga 3). Dock är kanske inte enbart checklistor det mest optimala sättet att förändra attityder och beteende, vilket ett preventivt arbete långsiktigt bör arbeta mot. I stället är goda förebilder och positiv förstärkning en mer långsiktig lösning för att förändra förhållningssätt och minska risker för barnolycksfall inom lantbruket.

Det man främst bör tänka på i informationsspridningen och kommunikationen om risker och barnolycksfall är att vi människor är olika vilket går att skönja i föräldrarnas berättelser. En del tar bäst emot informationen genom att lyssna och diskutera, andra genom att se på bilder, filmer, läsa och skriva ned, medan andra behöver utforska och prova själv för att ta emot och väva in informationen i sitt medvetande. Därför bör man arbeta på bredfront och använda olika typer av kommunikation och informationsspridning i arbetet med att i vissa fall få till en attitydförändring till risker och minska olycksfalls potentialen bland barn och ungdomar på lantbruk.

Det kan också tyckas vara mycket betydelsefullt att i ett fortsatt forskningsprojekt införa och följa olika typer av interventioner för att studera vilka åtgärder som främst medför ökad riskmedvetenhet och skapar av en säkrare miljö för barn och ungdomar men även vuxna inom lantbruket.

Referenser

AFS (1996:1) *Minderårig*. Arbetarskyddsstyrelsens författningssamling.

AFS (2001:01) *Systematiskt Arbetsmiljöarbete. Arbetsmiljöverkets föreskrifter om systemiskt arbetsmiljöarbete och allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna*. Solna, Arbetsmiljöverket.

AFS (2003:04) *Systematiskt Arbetsmiljöarbete. Arbetsmiljöverkets föreskrifter om ändring i Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2001:1) om systematiskt arbetsmiljöarbete*. Solna, Arbetsmiljöverket.

Arbetsmiljöverket (2008) Occupational accidents and work-related diseases 2007, preliminary report. Arbetsmiljöstatistik Rapport 2008:2. SCB, Arbetsmiljöverket.

Bandura A. Walters R. H. (1963) *Social Learning and Personality Development*. New York, Holt, Rinehart and Winston, INC.

Bandura A. (1969) *Principles of Behavior Modification*. London, Holt, Rinehart and Winston. INC.

Benfalk C. Ringmar A. (2007) *Barnolycksfall på lantbruksföretag*. Uppsala, JTI – Institutet för jordbruks- och miljöteknik.

Cullberg J. (2001) *Kris och utveckling*. Stockholm, Natur och Kultur.

Europeiska arbetsmiljöbyrån (2006) *Unga arbetstagares säkerhet – råd till föräldrar*. FACT 63. (<http://ew2006.osha.eu.int>).

Farmsafe Australia (1999) *Child Safety on Farms. A framework for a national strategy*. Moree.

Glanz K. Marcus Lewis F. Rimer B.K. (1997) *Health Behavior and Health Education. Teory, Research and Practice*. San Francisco, Jossey-Bass Publishers.

Grahn P. (1991) *Om parkers betydelse*. Sveriges lantbruksuniversitet, MOVIUM/Institutionen för landskapsplanering.

Gunnarsson A. Palenius L. (2004) *The Filborna study. Children and teenagers as urban woodland managers*. Alnarp

Hagström C. Marander-Ekelund L. (2005) *Frågelista som källa och metod*. Lund, Studentlitteratur.

Hall A. (2003) Strategizing in the context of genuine relations. An interpretative study of strategic renewal through family interaction. Jönköping International Business School. Högskolan Jönköping.

Hart R.A. (1999) *Childre ´s Participation. The theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care*. London, UNICEF.

- Hartling L. Brison R. J. Crumley E. Klassen T. Pickett W. (2005) A Systematic Review of Interventions to Prevent Childhood Farm Injuries. *American Academy of Pediatrics*. 114; 483-496.
- Hovrätten för västra Sverige (2008 09 15) Mål nr B 4806-07. Göteborg.
- Jordbruksverket (2008) *Jordbruksstatistisk årsbok 2008 med data om livsmedel*. Sveriges officiella statistik, Jordbruksverket, Statistiska centralbyrån
- Koskela H. Pain R. (2000) Revisiting fear and place: woman's fear of attack and the built environment. *Geoforum* 31, 269-280.
- Lantbrukshelsen (2000) *Tryggere gårdstun – Holdning og tunplanlegging*. Barn och ungdom i Landbruket – sikkerhet og helse.
- Lundqvist P. Alwall Svennefelt C. (2008) *Råd för barn och ungdomars medverkan i lantbruksarbete*. Alnarp, SLU - Arbetsvetenskap, Ekonomi och Miljöpsykologi.
- Lundqvist P. (1996) Lantbruket – en riskabel arbetsmiljö. i Menckel E & Kullinger B. (red.) *Femton års arbetsolycksfallsforskning i Sverige*. Stockholm, Rådet för arbetslivsforskning.
- Lundälv J. (2006) Farm-related injury event, social consequences and injury reporting in LandLantbruk newspaper in Sweden: A retrospective study of farm-related injury reporting during 2000-2005. *Australian Journal of Rural Health* 14, 249-252.
- McCall B.P. Horwitz I.B. Carr B.S. (2007) Adolescent Occupational Injuries and Workplace Risks: An Analysis of Oregon Worker's Compensation Data 1990-1997. *Journal of Adolescent Health* 41; 248-255.
- McCullum D.M. Conway M.B. Drury S. Braune J. Reynolds S.J. (2004) Safety-Related Knowledge and Behavior change in Participants of Farm Safety Day Camps. *Journal of Agricultural Safety and Health* 11(1): 35-50.
- Morrongiello B.A. Marlenga B. Berg R. Linneman J. Pickett W. (2007a) A new approach to understand pediatric farm injuries. *Social Science & Medicine* 65; 1364-1371.
- Morrongiello B.A. Pickett W. Berg R.L. Linneman J.G. Brison R.J. Marlenga B. (2007b) Adult supervision and pediatric injuries in the agricultural worksite. *Accident Analysis and Prevention* 40; 1149-1156.
- Naidoo J. Wills J. (2000) *Health Promotion. Foundations for Practice*. London Baillière Tindall.
- Nordström M. Mårensson F. (2001) *Att bo på landet är olika. En miljöpsykologisk studie av hur landsbygdsbor ser på boendemiljön och byliv*. Alnarp, Institutionen för Landskapsplanering.

Pinzke S. Lundqvist P. (2006) *Arbetsolycksfall i jord- och skogsbruk 2004*. Alnarp. Institutionen för jordbrukets biosystem och teknologi, Sveriges Lantbruksuniversitet. <http://www.jbt.slu.se/nmaoh/olycksfall/Slutrapport%20061026.pdf>

Pinzke S. Lundqvist P (2007) Occupational accidents in Swedish agriculture. *Agricultural engineering Research* 13, 159-165.

SCB (2007) *Statistisk årsbok för Sverige*. Sveriges officiella statistik. Statistiska Centralbyrån.

Skinner B.F. (1974) *About Behaviorism*. New York, Alfred A. Knopf.

Socialstyrelsen (2004) *Hem och fritidsolycksfall i Sverige. Femårsrapport – EHLASS 1998-2002*. Hälsa och sjukdomar 2004:8. Epidemiskt Centrum. Sveriges Officiella Statistik.

SOU (2000:91) *Hälsa på lika villkor – nationella mål för folkhälsan*. Statens Offentliga Utredningar. Socialdepartementet.

SOU (2002:68) *Sociala skillnader i skador bland barn och ungdom*. Statens Offentliga Utredningar, Socialdepartementet.

SOU (2002:99) *Barns skador i Sverige – Barnskadeatlas med frekvenser och trender på nationell-, län- och kommunnivå 1987-2000*. Statens Offentliga Utredningar, Socialdepartementet.

SOU (2003:19) *Barns rätt till säkra och utvecklande miljöer – framtida huvudman*. SOU 2003:19. Statens Offentliga Utredningar, Socialdepartementet.

SOU (2003:127) *Från barnolycksfall till barns rätt till säkerhet och utveckling. Slutbetänkande av Barnsäkerhetsdelagationen*. Statens Offentliga Utredningar. Socialdepartementet.

UD (2006) *Mänskliga rättigheter – Konventionen om barns rättigheter*. Stockholm, Regeringskansliet

Zerubavel E. (2006) *The Elephant in the Room: Silence and Denial in Everyday Life*. Oxford University Press.

Öhman A. (1995) *Rapport från 56 barn och 23 mammor boende på lantbruk i Västmanland*. Västerås, Skogs och Lantbrukshälsan.

Östberg V. The social patterning of child mortality: the importance of social class, gender, family structure, immigrant status and population density. *Sociology of Health & Illness* Vol. 19. No. 4. Pp. 415-435.

Bilaga 1

Barn och ungdomars vardag på lantbruket

Lantbruk är en speciell värld. Samtidigt som det är en uppväxtmiljö för barn och ungdomar är det en arbetsplats. Det finns idag inte någon samlad kunskap om vardagslivet på lantbruk för barn och ungdomar upp till 18 år. För att lära oss mer om detta vill vi vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) Alnarp, i samarbete med Etnologiska institutionen och Folklivsarkivet vid Lunds universitet, samla in berättelser från föräldrar om hur de ser på sina barns vardagsmiljö. Projektet finansieras av Stiftelsen Lantbruksforskning.

Vi vill därför be dig att skriva ner tankar, funderingar, upplevelser och minnen kring detta och sända dem till oss. Som en hjälp har vi utformat ett antal frågor under tre teman som du kan använda som inspiration och utgångspunkt. Frågorna ska främst ses som en hjälp för att komma igång med tankarna och alla måste inte besvaras. Skriv fritt, med egna ord och hur långt eller kort du vill kring det du tycker är viktigt och vill berätta om!

Berättelserna kommer att användas i forskningsprojektet och därefter arkiveras vid Folklivsarkivet i Lund eftersom de tankar ni föräldrar har om era barn och ungdomars liv på lantbruket år 2008 också har ett kulturhistoriskt värde för framtiden. Vill du inte att din berättelse ska arkiveras till framtiden så ange detta. Den kommer då att utsorteras efter att projektet avslutats.

Som tack för hjälpen lottar vi ut bland de inkomna berättelserna:

3 helårsprenumerationer på valfri tidning inom LRF Media

10 par biobiljetter

10 Trisslotter

Skicka din berättelse till:

Kerstin.Nilsson@ltj.slu.se

eller

Kerstin Nilsson

SLU, Box 88

230 53 Alnarp

Om du vill får du vara anonym men uppge ålder, kön samt familjens sammansättning (antal personer, ålder) och produktionsinriktning på gården. Glöm dock inte att skriva namn och adress på separat papper om du vill vara med i utlottningen av prenumerationer, biobiljetter och Trisslotter vilket sker den 15 januari 2009.

Mina barns vardag på lantbruket

Utgå från dina egna reflektioner och berätta om ditt/dina barn och ungdomar på den egna gården. Du kan välja att använda dig av samtliga eller bara någon av frågorna nedan för din berättelse.

Barnens och ungdomarnas sysslor

Det sägs att det krävs praktisk träning för att bli en duktig lantbrukare. Vid vilka arbetsuppgifter och på vilka platser brukar dina barn vara och/eller följa med de vuxna i arbetet? Har de egna sysslor som de utträttar? Ser Du detta som betydelsefull för att de ska få erfarenhet och lära sig lantbruket eller främst som en nödvändig arbetsinsats i vardagen? När, var och hur är barnen/ungdomarna med vid skötseln av djuren? Har de kanske själv hand om någon del av djurskötseln? Vid vilka arbetsmoment eller sysslor använder barnen/ungdomarna maskiner? Vilka maskiner använder de och på vilka platser? När började de prova på att köra traktor? Är det kanske så att de behöver vara med vid en del arbetsmoment som kanske inte är helt harmlösa men som är viktiga för att lära sig lantbruket?

Lantbruk och risker

Om något barn skadats på ditt lantbruk eller varit med om en händelse som *kunde* ha utvecklats till en olycka berätta gärna om detta så vi kan lära oss mer. Beskriv miljön, platsen och omständigheterna kring händelsen. Vilka är dina barns favoritplatser på gården och vad brukar de göra? Är risken för skador och olyckor för barn och ungdomar i lantbruksmiljö överdriven eller upplever du att det finns orosmomenten i dina barn/ungdomars vardagssituation? Finns det tillfällen, platser och moment i arbetet som du ser som särskilt riskfyllda för barn/ungdomar och i så fall vilka? Följer barnen/ungdomarna de instruktioner som du eller någon annan vuxen har gett dem när de hjälper till på lantbruket? Finns det på ditt lantbruk vuxna med annan inställning till risker och olyckor än den du har?

Att hantera risker

Vilken är deras inställning till risker och olyckor? Är det så att en del barn/ungdomar är mer benägna att utsätta sig själva för risker? Beror eventuella tillbud på otur, slarv, oförsiktighet eller något annat? Brukar du prata med dina barn/ungdomar om risker och vad man ska göra om man råkar ut för en olycka? När, var och i vilken situation gör ni det? Är lantbruket farligare eller säkrare för barn/ungdomar idag? Hur såg du själv på risker och olyckor när du var liten och råkade du själv ut för tillbud eller olyckor? Var det i så fall samma typ av olyckor som kan ske idag? Har ni infört några praktiska åtgärder, regler och säkra barnutrymmen för att minska risken för olyckor och skador på ditt lantbruk?

Glöm inte att skriva din ålder, om du är man eller kvinna, hur gamla barn och ungdomarna är eller var då din berättelse utspelade sig, ditt släktförhållande eller din relation till dem samt vilken produktionsinriktning ni har vid lantbruket. Gör gärna en enkel skiss över gården där du markerar de platser du berättar om i texten

Tack för din medverkan!

Vid frågor kontakta Kerstin Nilsson kerstin.nilsson@ltj.slu.se eller 040 – 41 54 97

Bilaga 2

Tabell 1: Sökresultat i Databasen SAMSök

Sökord	Antal träffar	Träffar som innehöll "Agricultural"	Träffar som innehöll "Among children"	Träffar som innehöll "Farm-Related Injury"	Träffar som handlade om Svenska förhållande
Risk accident child youth	2274				
Risk accident child youth farm	146	7			
Risk accident child youth farm health prevention	133	8	5	2	
Risk accident child youth farm, health prevention Sweden	9				1 (denna artikel handlade om skaderapporteringen i tidningen Land Lantbruk)

Bilaga 3

Checklistor inriktade mot barn- och ungdomssäkerhet på lantbruk

”Barn och ungdomars säkra arbete” (BUSA) Materialet är uppbyggt kring temaområdena Grisgården, Hästgården, Mjölkgården samt Säkert trädgårdsarbete

<http://www.jbt.slu.se/nmaoh/barn/>

Räddningsverket har sedan 2005 huvudansvaret för att samordna barnsäkerhetsarbetet i Sverige och har också olika checklistor om barnsäkerhet som går att få tillgång till via nätet

http://www.skyddsnetet.se/templates/FaktaAreaPage____6209.aspx

Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) har tagit fram informationsmaterialet ”Farmor Bus” vilket också är inriktat barn och ungdomssäkerhet med information och checklistor för att göra lantbruksmiljön säkrare

<http://www.lrf.se/viarbetarmed/arbetsmiljoochomsorg/barnsakerhet-farmarbus>

